











ចោយអារយ៍រួមខុនត្រុមច្រឹក្សាសិន្ទិមនុស្សនៃអន្តអារសេញមួយខាតិ សម្រាប់អារពិនិត្យឡើចទិញថាសតលតាមភាលតំណត់លើតនី ៣ លើព្រះរាខាណាចត្រកម្ពុខា

អាខេឌិលសមតម្លឺឧត្តដ៏១ត្រខេ**ម**ដត់ស

ថ្ងៃទី១២ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៨

របាយការណ៍របស់មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា ("ម.ស.មក") អង្គការគោលដៅយុត្តិធម៌

សមាគមការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងអភិវឌ្ឍន៍នៅកម្ពុជា ("អាដហុក") និងចូលរួមគាំទ្រដោយ វិទ្យាស្ថាន តស៊ូមតិ និងគោលនយោបាយ, អង្គការតម្លាភាពកម្ពុជា និងបណ្តាញអង្គការសាកលដើម្បីការពារ និងលើកម្ពស់សេរីភាពបញ្ចេញមតិ។

មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា ("ម.ស.ម.ក")	អង្គការគោលដៅយុត្តិធម៌	សមាគមការពារសិទ្ធិមនុស្ស និង អភិវឌ្ឍន៍នៅកម្ពុជា ("អាដហុក")
អ៊ីមែល៖	អ៊ីមែល៖	អ៊ីមែល៖ <u>info@adhoccambodia.org</u>
info@cchrcambodia.org	justicematters@destinationjustice.org	ទូរស័ព្ទ៖ (+855) 23 218 653/
ទូវស័ព្ទ៖ (+855) 23 726 901	ទូរស័ព្ទ៖ (+855) 23 987 263	(+855) 23 210 518
Web៖ https://cchrcambodia.org/	Web# www.destinationjustice.org	Web# www.adhoccambodia.org

១. សេចក្តីផ្តើម

9. របាយការណ៍រូមសម្រាប់ការត្រូតពិនិត្យឡើងវិញជាសកលតាមកាលកំណត់លើកទី៣ ("យូភីអ") លើព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ("ប្រទេសកម្ពុជា") រៀបចំឡើងដោយ មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា ("ម.ស.មក"), អង្គការគោលដៅយុត្តិធម៌² និងសមាគមការពារសិទ្ធិមនុស្សនិង អភិវឌ្ឍន៍នៅកម្ពុជា

¹ The Cambodian Center for Human Rights ("CCHR"), founded in 2002, is a non-aligned, independent, nongovernmental organization ("NGO") that works to promote and protect democracy and respect for human rights - primarily civil and political rights - throughout the Kingdom of Cambodia ("Cambodia"). CCHR's vision is of a non-violent Cambodia in which people can enjoy their fundamental human rights, are empowered to participate in democracy, and share equally the benefits of Cambodia's economic development. Since the first cycle, CCHR has participated actively in the UPR Process. In preparation for Cambodia's Second UPR in January 2014, CCHR produced two joint-submissions, and CCHR staff participated in pre-sessions in Geneva. Following the adoption of the Outcome Report in June 2014, CCHR co-organized a two-day National Consultation in Phnom Penh. In 2017, CCHR and the United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights in Cambodia ("OHCHR Cambodia") cooperated with UPR Info, based in Geneva, and with the government's Cambodian Human Rights Committee, to co-organize Cambodia's 'Mid-Term Universal Periodic Review National Consultation and Assessment Workshop,' which was held on 29 and 30 June 2017 in Phnom Penh. Ahead of the Third Universal Periodic Review of Cambodia to be held in 2019, CCHR, UPR Info, and OHCHR Cambodia organized a two-day 'National Consultation Workshop on CSOs submissions', a two-day 'follow-up Workshop on CSOs submissions' in Phnom Penh' and one day 'workshop for the validation of CSO Submissions for the Third UPR of Cambodia'. ² Destination Justice ("DJ") is a social change organization. We are changemakers who believe that justice is key to a peaceful society - particularly a society where people can resolve their issues by resorting to independent, fair and transparent justice; a society where laws are made by the people, for them and freely accessible to them; and furthermore, a society where everybody is equal no matter who they are, what they think, or who they love. Destination Justice previously submitted a joint-submission for the Second Universal Periodic Review of France.

("អាដហុក")³ ហើយត្រូវបានគាំទ្រដោយវិទ្យាស្ថានតស៊ូមតិ និងគោលនយោបាយ⁴ អង្គការតម្លាភាព កម្ពុជា⁵ និងបណ្តាញអង្គការសាកលដើម្បីការពារ និងលើកម្ពស់សេរីភាពបញ្ចេញមតិ⁶។

២. នៅអំឡុង ការត្រួតពិនិត្យឡើងវិញជាសកលតាមកាលកំណត់ ដំណាក់កាលទី ២ របស់ប្រទេស កម្ពុជា អនុសាសន៍ចំនូន ៥៩ ត្រូវបានធ្វើឡើងពាក់ព័ន្ធនឹងការទទួលបានយុត្តិធម៌ ដែលក្នុងនោះ អនុសាសន៍ចំនូន ២៩ មានពាក់ព័ន្ធជាពិសេសនឹងប្រព័ន្ធតុលាការ ២០ ពាក់ព័ន្ធនឹងសិទ្ធិទទួលបាន ការជំនុំជម្រះប្រកបដោយយុត្តិធម៌ ១៧ ពាក់ព័ន្ធនឹងឯករាជ្យភាពនៃប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ និង ៣ ពាក់ព័ន្ធ នឹងជំនួយផ្នែកច្បាប់។ ក្នុងចំណោមអនុសាសន៍ទាំងអស់នេះ រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានទទួលយក ចំនួន ៤៥ និងបានធ្វើការកត់សម្គាល់ចំនួន ១៥។ សរុបមក និងដូចដែលបានរៀបរាប់លម្អិតនៅក្នុង របាយការណ៍នេះ ប្រទេសកម្ពុជា នៅតែត្រូវការជាចាំបាច់នូវវឌ្ឍនភាព ដើម្បីអនុវត្តអនុសាសន៍ ដែលបានផ្ដល់ជូន⁷។ នៅក្នុងឆ្នាំ២០១៧-២០១៨ ប្រទេសកម្ពុជាបានជាប់ចំណាត់ថ្នាក់ទី ១១២ ក្នុង ប្រទេសចំណោម ១១៣ ពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហានីតិរដ្ឋិ និង ទទួលបានពិន្ទុស្វន្យពាក់ព័ន្ធនឹងឯករាជ្យ ភាពនៃតុលាការ°។

³ The Cambodian Human Rights and Development Association ("ADHOC") was founded by a group of former political prisoners in December 1991, after the signing of the Paris Peace Agreements on 23 October 1991. ADHOC is an independent, non-partisan, non-profit and non-governmental organization. For more than 26 years, ADHOC has worked to address the absence of basic rights, freedoms and liberties in Cambodia by providing people with knowledge and understanding of human rights, law and democracy, and how to defend their rights and freedoms. ADHOC is comprised of two sections: The Human Rights and Land Rights Section, and the Women's and Children's Rights Section. ADHOC's Vision is a society that respects human rights and law. ADHOC's Mission is to strengthen the capacity of ordinary citizens, enable them to defend their own rights and lobby and advocate for better governance and full respect for human rights that every citizen can practice. ADHOC's Goals are (1) to strengthen the capacity of ordinary citizens to claim their rights and to assist victims of human rights abuses in their quest for justice; and (2) to help ordinary citizens to assert their human rights fully by lobbying and advocating for improvement and enhancement of laws, institutions and law enforcement.

⁴ Advocacy and Policy Institute ("API")'s mission is to serve the long term democratic and social development needs of Cambodia through the empowerment of people to interact with their Government to protect their rights and provide for their needs.

⁵ Transparency International Cambodia ("TIC")'s mission is to work together with individuals and institutions at all levels to promote integrity and reduce corruption in Cambodia.

⁶ IFEX (established 1992) is the global network of 118 organisations working to promote and defend the right to freedom of expression and information in over 60 countries worldwide. Through its local members, IFEX supports awareness raising, campaigning and advocacy on a range of issues related to freedom of expression and information in Cambodia.

⁷ See Annex 2. Recommendation 118.95: Strengthen the means at the disposal of the justice system and make it more accessible to indigent persons. (Senegal).

⁸ Measures of the rule of law adherence across the globe. *In* "Rule of Law Index 2017-2018", World Justice Project, 2018, p.6, available at https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2018-June-Online-Edition 0.pdf (last visited 4 July 2018).

⁹ "The judiciary is marred by corruption and a lack of independence. Judges have played a central role in the government's ability to pursue charges against a broad range of opposition politicians." In "Freedom in the World 2018, Cambodia", Freedom House, 2018, para. F1, available at https://freedomhouse.org/report/freedom-world/

^{2018/}Cambodia (last visited 4 July 2018).

៣. របាយការណ៍នាពេលនេះ លើកឡើងអំពីធាតុសំខាន់ៗនៃសិទ្ធិទទូលបានយុត្តិធម៌ រួមមាន ឯក រាជ្យភាព និងភាពមិនលម្អៀងនៃប្រព័ន្ធតុលាការ ជំនួយផ្នែកច្បាប់ ការទទូលបានព័ត៌មានផ្នែកច្បាប់ និងសិទ្ធិទទូលបានការជំនុំជម្រះប្រកបដោយយុត្តិធម៌។

៤. ខ្លឹមសាន់េរបាយការណ៍នេះ ត្រូវបានមើលឃើញ ដោយមានភាពកង្វះខាតព័ត៌មាន/ទិន្នន័យ ដែលផ្ទៀងផ្ទាត់ប្រកបដោយសន្យានុម័ត និងអាចរកបានជាសាធារណៈ ព្រមទាំងកង្វះខាតជាទូទៅ នូវមូលនិធិទាំងខាងរដ្ឋាភិបាល និងវិស័យឯកជន ក្នុងកិច្ចគាំទ្រដល់ការស្រាវជ្រាវ។ នៅពេលដែល ព័ត៌មាន/ទិន្ន័យដែលឧបត្ថម្ភដោយរដ្ឋគ្រូវបានផ្សព្វផ្សាយ តែងតែពុំមានការចង្អុលបង្ហាញអំពីវិធី សាស្ត្រ ឬនីតិវិធីស្រាវជ្រាវដែលបានប្រើប្រាស់ឡើយ ដែលនេះជាការរារាំងដល់លទ្ធភាពនៃការ ផ្ទៀងផ្ទាត់ ឬការវិភាគ។ ដោយសារអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ទាំងក្នុងស្រុក និងអន្តរជាតិមួយ ចំនួន បានព្យាយាមបំពេញនូវចន្លោះខ្វះខាតទាំងនេះ រួមមានតាមរយៈ ការតាមដានជាប្រចាំថ្ងៃ ទៅ លើសាលាឧទ្ធរណ៍ ដើម្បីវាយតម្លៃការគោរពរបស់គុលាការនេះ ចំពោះសិទ្ធិទទូលបានការជំនុំ ជម្រះប្រកបដោយយុត្តិធម៌¹⁰ ក៏ប៉ុន្តែ កង្វះការផ្តល់មូលនិធិពីអន្តរជាតិ បានធ្វើឱ្យមានផលប៉ះពាល់ យ៉ាងខ្លាំងចំពោះកិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងនេះ។ ជាលទ្ធផល ផ្នែកភាគច្រើននៃរបាយការណ៍នេះ គឺផ្នែក ទៅលើការស្រាវជ្រាវពីមុនៗ ដែលទទូលបានតាមរយៈ អ្នកសារព័ត៌មានស៊ើបអង្កេត ឬឃើញមាន នៅក្នុងមតិយោបល់របស់មន្ត្រីសាធារណៈ។ ទោះបីយ៉ាងណា របាយការណ៍នេះឆ្លុះបញ្ចាំងយ៉ាង ត្រឹមត្រូវ អំពីស្ថានភាពជាក់ស្តែង តាមរយៈការឆ្លងកាត់កន្លងមករបស់អ្នកធ្វើរបាយការណ៍នេះ ដែលមានបទពិសោធន៍អស់រយៈពេលជាយូរនៅក្នុងការដោះស្រាយបញ្ហាផ្សេង១ ៣ក់ព័ន្ធនឹងការ ទទូលបានយុត្តិធម៌ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។

២. ឯករាជ្យភាព និងភាពមិនលម្អៀងនៃតុលាការ

៥. នៅអំឡុងវដ្ដនៃការត្រូតពិនិត្យឡើងវិញជាសកលតាមកាលកំណត់ លើកទី ២ របស់ប្រទេស កម្ពុជា ៨% នៃអនុសាសន៍ទាំងអស់ដែលបានទទូល ហើយ ៦៨% ក្នុងចំណោមនោះអំពីការផ្ដល់ យុត្តិធម៌ និងសិទ្ធិទទូលបានការជំនុំជម្រះប្រកបដោយយុត្តិធម៌¹¹ មានជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងឯករាជ្យភាព នៃប្រព័ន្ធតុលាការ¹²។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្ដី ស្ថានភាពទាំងនេះហាក់មិនត្រូវបានធ្វើឲ្យប្រសើរឡើង

[&]quot;Fair Trial Rights Monitoring Project", Cambodian Center for Human Rights, available at https://www.cchrcambodia.org/index_old.php?url=project_page/project_page.php&p=project_profile.php&id=3_bpro=FTR&pro_id=107&show=show (last visited 4 July 2018); "Cambodian Trial Monitoring Database", CCHR, available at http://tmp.sithi.org/ (last visited 4 July 2018).

¹¹ Cambodia received a total of 205 recommendations. Of these, 25 related broadly to the administration of justice whilst 17 of these related specifically to independence of the judiciary.

¹² recommendations 118.24, 118.79-118.92, 118.133, 119.20 *In* United Nations Office of the High Commissioner on Human Rights, *Universal Human Rights Index*, Advanced Search, filter by D51

ឡើយ ដោយសារតែប្រព័ន្ធតុលាការតែងតែត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាឧបករណ៍ដៅមុខអ្នកនយោបាយ ជំទាស់¹³ សកម្មជនដីធ្លី¹⁴ អ្នកសារព័ត៌មាន¹⁵ និងអ្នកប្រើប្រាស់បណ្ដាញសង្គមសំខាន់ៗជាដើម¹⁶ ។

២.១. កំណែទម្រង់គុលាការឆ្នា២០១៤ បានធ្វើឱ្យចុះខ្សោយដល់ការបែងចែកអំណាច

៦. នៅក្នុងខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៤ ច្បាប់ស្ដីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃតុលាការ ច្បាប់ស្ដីពីការ រៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម និងច្បាប់ស្ដីពីលក្ខន្តិកៈចៅក្រម និងព្រះ រាជអាជ្ញា ("*ច្បាប់ទាំងបីស្ដីពីប្រព័ន្ធតុលាការ*") ត្រូវបានដាក់ឱ្យប្រើប្រាស់។¹⁷ ការរៀបចំសេចក្ដីព្រាង

sentenced (last visited 4 July 2018). Hin Vansreypov (entry 13). A concerning trend is that over the reporting period, individuals have been charged for Facebook posts which sometimes date from several years back, which seems to indicate that the authorities are monitoring the web for contents. In one example, a man was arrested and charged with "incitement" in September 2017 for a video of a song criticizing the Prime Minister's policies posted on his Facebook in 2013. In Mech Dara & Ananth Baliga, "Man Charged Over Song Criticising Hun Sen", The Phnom Penh Post, 24 September 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/man-charged-over-song-criticising-hun-sen (last visited 4 May 2018).

In May 2018, the Government adopted an inter-ministerial regulation (prakas) which instructed the Ministry of Posts and Telecommunications to "block or close" websites and social media pages containing content "considered as incitement, breaking solidarity, discrimination and willfully creating turmoil leading to undermining national security, public interest and social order". It also required all Internet Service Providers are now obliged to "install software programs and equip internet surveillance tools to easily filter and block any social media accounts or pages" deemed illegal. The Government also announced all domestic and international internet traffic would pass through a Data Management Centre ("DMC") created by the state-owned Telecom Cambodia, which creates cause for concerns regarding invasion of privacy and restrictions on freedom of expression online. In Mech Dara & Hor Kimsay, "Ministry's plan for net sparks fears", The Phnom Penh Post, 21 May 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/ministrys-plan-net-sparks-fears (last visited 4 July 2018); Mech Dara & Hor Kimsay, "Three ministries set up web-monitoring group to look out for 'fake news", The Phnom Penh Post, 7 June 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/threeministries-set-web-monitoring-group-look-out-fake-news (last visited 4 July 2018). These have been heavily condemned as violating freedom of expression; See "Civil Society Rejects Government Attack on Freedom of Expression", Joint Statement, available https://www.licadhocambodia.org/pressrelease.php?perm=434 (last visited 4 July 2018).

¹⁷ Law on the Organization and Functioning of the Courts, [Unofficial translation], 16 May 2014, available at http://www.sithi.org/temp.php?url=law_detail.php&id=260&lg= (last visited on 4 July 2018); Law on the Organization and Functioning of the Supreme Council of the Magistracy, N° 941222, publish 17 September 2011,

[&]quot;administration of justice and fair trial", available at http://uhri.ohchr.org/en/search/results?searchtype=Annotations&symbol=A/HRC/26/16&ResultsExpanded=false (last visited 4 July 2018).

¹³ See Annex 1, cases of former Cambodia National Rescue party ("CNRP") lawmaker Um Sam An (entry 43), former CNRP Senator Thak Lany (entry 40), former CNRP leader Kem Sokha (entry 17), former CNRP leader Sam Rainsy (entry 33), Former Funcipec official and ex-Deputy Prime Minister Lu Lay Sreng (entry 23).

¹⁴ See Annex 1, cases of land activist and HRD Tep Vanny (entry 39), of two Mother Nature Cambodia environmental activists, Doem Kundy and Hun Vannak (entry 14).

¹⁵ See Annex 1, cases of former Radio Free Asia ("RFA") journalists Oun Chhin and Yeang Sothearin (entry 44), former Cambodia Daily journalists Aun Pheap and Zsombor Peter (entry 2), former Cambodia Daily Deputy Publisher Deborah Krisher-Steele, (entry 10), former RFA reporter Chun Chanboth (entry 8).

¹⁶ See Annex 1, cases of Leng Seng Hong, the head of the Federation of Cambodian Intellectuals and Students, (entry 22), labor activist Sam Sokha (entry 34), San Rotha (entry 35). Since the murder of the political commentator and activist Kem Ley, several people have been arrested and convicted of incitement for accusing the Cambodian Government of being responsible for the murder. For instance, in January 2018, a woman who uses the name "Heng Leakhana" on Facebook was sentenced to a year in prison for "incitement to commit a felony" for a live video posted in July 2017 in which she accused Prime Minister Hun Sen of killing political analyst Kem Ley. See Niem Chheng, "Woman who Accused Hun Sen of Kem Ley Assassination on Facebook Sentenced", The Phnom Penh 2018, Post. January available https://www.phnompenhpost.com/national/woman-who-accused-hun-sen-kem-ley-assassination-facebook-

នៃច្បាប់ទាំងនេះ ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយគ្មានការផ្សព្វផ្សាយ ឬការពិគ្រោះយោបល់ជាមុន ជាមួយ សង្គមស៊ីវិល សាធារណជន ឬភាគីពាក់ព័ន្ធផ្សេងៗទៀតឡើយ¹⁸។ ច្បាប់ទាំងនេះទទូលបានការរិះ គន់ជាទូទៅដោយសារបានធ្វើឱ្យចុះខ្សោយយ៉ាងខ្លាំងដល់ការបែងចែកអំណាច និងឯករាជ្យភាពនៃ ប្រព័ន្ធតុលាការ¹⁹ ដោយផ្ដល់ដល់ស្ថាប័ននីតិប្រតិបត្តិ នូវការគ្រប់គ្រងដោយផ្ទាល់ទៅលើប្រព័ន្ធ យុត្តិធម៌ ដោយធ្វើឱ្យកើនឡើងនូវឥទ្ធិពលរបស់រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងយុត្តិធម៌ទៅលើចៅក្រម និងព្រះរាជ អាជ្ញា តាមរយៈការពាក់ព័ន្ធនៅក្នុងថវិកាតុលាការ ការតែងតាំង ការដំឡើងឋានៈ ការកាន់មុខ តំណែង និងការដកពីមុខតំណែង²⁰។

អនុសាសន៍

i. ត្រូវធ្វើវិសោធនកម្មច្បាប់ទាំងបីស្តីពីប្រព័ន្ធតុលាការដើម្បីធានាការគោរពចំពោះរដ្ឋធម្ម នុញ្ញ និងបទដ្ឋានសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ ស្របទៅតាមអនុសាសន៍របស់ការិយាល័យឧត្តម

available at http://www.cambodiainvestment.gov.kh/law-on-the-organization-and-function-of-the-supreme-council-of-magistracy 941222.html (last visited 4 July 2018); Law on the Statute of Judges and Prosecutors, available at <a href="http://www.sithi.org/judicial/dosg/Judi

http://www.sithi.org/judicial/docs/Judicial_Laws/Draft_Law_on_the_Statute_of_Judges_and_Prosecutors_NA_Eng.pdf (last visited 4 July 2018).

¹⁸ Press Release, "Cambodia: Lack of consultation on key laws sets worrying pattern for future legislation, warns UN expert", OHCHR, 27 May 2014, available at https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/DisplayNews.aspx?News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/DisplayNews.aspx?News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/DisplayNews.aspx?News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/DisplayNews.aspx?News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/DisplayNews.aspx?News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/DisplayNews.aspx?News https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/D

¹⁹ See Comments on certain provisions of the draft Law on the status of judges and prosecutors in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, available at https://bit.ly/2lcL3M1 (last visited 4 July 2018); Comments on certain provisions of the draft Law on the Supreme Council of Magistracy in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, available at https://bit.ly/2yiq83t (last visited 4 July 2018); Comments on certain provisions of the draft Law on the organisation of courts in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, available at https://bit.ly/2tdgRnN (last visited 4 July 2018); Legal Analysis, "Three Draft Laws Relating to the Judiciary", CCHR. May 2014. https://cchrcambodia.org/admin/media/analysis/analysis/english/2014_06_17_CCHR_Analysis_of_the_Draft_L aws on Judicial Reforms (ENG).pdf (last visited4 July 2018); Robert Carmichael, "Legal Experts: Cambodia Concern", Voice of America, 15 'Deep July 2014, https://www.voanews.com/a/legal-experts-say-cambodia-judicial-laws-of-deep-concern/1957799.html visited 4 July 2018).

²⁰ Comments on certain provisions of the draft Law on the status of judges and prosecutors in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, Part 2 "Independence of the judiciary"; Comments on certain provisions of the draft Law on the Supreme Council of Magistracy in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, Part 2 "Composition of the SCM"; Comments on certain provisions of the draft Law on the organisation of courts in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, Part 2 "Independence of the courts";

See also "Three Draft Laws Relating to the Judiciary", Legal Analysis, CCHR, May 2014, pp. 3-6, 8-10. "Judicial Reform", Briefing Note, CCHR, October 2014, available at https://cchrcambodia.org/admin/media/analysis/analysis/english/CCHR%20Briefing_Note_Judicial%20Reform_ENG_2014%E2%80%8B.pdf (last visited 4 July 2018); "Justice versus corruption. Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia," International Bar Association's Human Rights Institute, September 2015. p. 17, available at https://globalanticorruptionblog.com

^{/2015/10/12/}justice-v-corruption-challenges-to-the-independence-of-the-judiciary-in-cambodia/ (last visited 4 July 2018); Robert Carmichael, "Legal Experts: Cambodia Judicial Laws of 'Deep Concern'", Voice of America, 15 July 2014.

ស្នងការទទូលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស²¹ និងគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព ១៦.៣ និង ១៦.៦ នៅត្រឹមឆ្នាំ២០២១។

២.២. កង្វះឯករាជ្យភាព និងភាពមិនលម្អៀង

- ៧. តុលាការរបស់ប្រទេសកម្ពុជាត្រូវបានយល់ឃើញថាខ្វះឯករាជ្យភាពតាមរយៈកិច្ចការមួយចំនួន រួមមានដូចជា៖²²
 - ក. ការរំលាយគណបក្សជំទាស់ដ៏ធំជាងគេ កាលពីខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៧ ដោយផ្អែកលើការចោទ ប្រកាន់ពីបទក្បត់ជាតិរបស់ប្រធានគណបក្សនេះ²³ មុនពេលធ្វើការជំនុំជម្រះដ៏ពិតប្រាកដ មួយ²⁴។
 - ខ. ការប្រកាសជាសាធារណៈអំពីសេចក្តីសម្រេចលើសំណើសុំនៅក្រៅឃុំរបស់លោក កឹម សុខា ដោយឥស្សរជននយោបាយ មុនសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការជាក់ស្តែង²⁵។
 - គ. ការកាត់ទោសអ្នកនយោបាយជំទាស់ និងអ្នកវិភាគនយោបាយ ពីបទបរិហាកេរ្តិ៍²⁶ ការកាត់

²¹ Comments on certain provisions of the draft Law on the status of judges and prosecutors in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, Part 2 "Independence of the judiciary"; Comments on certain provisions of the draft Law on the Supreme Council of Magistracy in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, Part 2 "Composition of the SCM"; Comments on certain provisions of the draft Law on the organisation of courts in relation to international human rights standards, OHCHR Cambodia, May 2014, Part 2 "Independence of the courts".

²² See also "Freedom in the World 2018, Cambodia", Freedom House, 2018, para. F1,

²³ Ben Sokhean, "Breaking: Supreme Court rules to dissolve CNRP", The Phnom Penh Post, 16 November 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/breaking-supreme-court-rules-dissolve-cnrp (last visited 4 July 2018).

²⁴ Åt the time of writing, no trial date has been set for Kem Sokha. Kem Sokha was arrested on 3 September 2017, he was charged with treason and remains in pre-trial detention. *See* Annex 1 (entry 16); *see also* Niem Chheng & Ananth Baliga, "Kem Sokha's pre-trial detention extended by six months", The Phnom Penh Post, 5 March 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/kem-sokhas-pre-trial-detention-extended-six-months (last visited 4 July 2018); Niem Chheng & Ananth Baliga, "Kem Sokha's detention upheld as guards scuffle with ex-leader's supporters outside courthouse", The Phnom Penh Post, 27 March 2018, available at https://www.phnompenhpost.com

[/]national/kem-sokhas-detention-upheld-guards-scuffle-ex-leaders-supporters-outside-courthouse (last visited 4 July 2018).

²⁵ On 27 March 2018, Prime Minister Hun Sen publicly stated that he did not believe Mr Sokha would be released, and admitted that had ordered his arrest as no one would have dared to arrest the former opposition leader had he not done so. *See* Khy Sovuthy, "Appeal Court upholds Kem Sokha's detention," Khmer Times, 28 March 2018, available at https://www.khmertimeskh.com/50116382/appeal-court-upholds-kem-sokhas-detention/ (last visited 24 April 2018). Shortly after, the Appeal Court rejected Kem Sokha's request for bail. *See* Niem Chheng & Ananth Baliga, "Kem Sokha's detention upheld as guards scuffle with ex-leader's supporters outside courthouse," The Phnom Penh Post, 27 March 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/kem-sokhas-detention-upheld-guards-scuffle-ex-leaders-supporters-outside-courthouse (last visited 4 July 2018). *See* **Annex 1** (entry 17)

²⁶ See Annex 1, cases of political analyst and commentator Kim Sok (entry 20), former CNRP leader Sam Rainsy (entry 33), former CNRP Senator Thak Lany (entry 40), CNRP Commune Candidate in Ansar Chambak commune, Krakor district, Pursat Province Khin Samorn (entry 19), former Head of the Human Rights and Legal Aid Section at the Cambodian Human Rights and Development Association ("ADHOC") and Deputy Secretary-General of the National Election Committee ("NEC"), Ny Chakrya, (entry 26). Several individuals were charged

ទោសព្រហ្មទណ្ឌទៅលើអ្នកប្រើប្រាស់បណ្ដាញសង្គមហ្វេសប៊ុក ដែលបានបញ្ចេញមតិរិះគន់ គណបក្សកាន់អំណាច²⁷ និងការមិនបានកាត់ទោស ក្នុងសំណុំរឿងមន្ត្រីសាធារណៈប្រើវោហា សាស្ត្រហិង្សាទៅលើអ្នកតវ៉ា ឬអ្នកនយោបាយជំទាស់²⁸។

យ. ការចាប់ខ្លួន ការឃុំខ្លួន និងការចោទប្រកាន់ពីបទផ្ដល់ឱ្យរដ្ឋបរទេសនូវព័ត៌មានជាអាទិ៍ ដែលនាំឱ្យអន្តរាយដល់ការការពារជាតិទៅលើអ្នកសារព័ត៌មានពីរនាក់ ដែលធ្វើការលើបញ្ហា សង្គម និងអំពើពុករលួយ ហើយធ្វើការឲ្យសារព័ត៌មានដែលមានលក្ខណៈរិះគន់រដ្ឋាភិបាល²⁹។ ឯ. ប្រធានតុលាការកំពូលក្នុងរយៈពេល ១០ ឆ្នាំកន្លងមកនេះ គឺលោក**ឌិត មន្ទី**³⁰ មានឈ្មោះជា មន្ត្រីលំដាប់ថ្នាក់ទី ១៥ ក្នុងជួរគណៈកម្មការអចិន្ត្រៃយ៍របស់គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា និងជា សមាជិកនៃគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិម និងអចិន្ត្រៃយ៍របស់គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា ³¹ ហើយអនុ

for "death threats" over Facebook posts threatening the life of the Prime Minister, *See* Annex 1 cases of Pich Roth Tha (entry 30); Rom Chamroeun, (entry 31); Ven Sopheap (entry 45).

²⁷ See Annex 1, cases of Leng Seng Hong, the head of the Federation of Cambodian Intellectuals and Students, (entry 22), labor activist Sam Sokha (entry 34), San Rotha (entry 35).

Since the murder of the political commentator and activist Kem Ley, several people have been arrested and convicted of incitement for accusing the Cambodian Government of being responsible for the murder. For instance, in January 2018, a woman who uses the name "Heng Leakhana" on Facebook was sentenced to a year in prison for "incitement to commit a felony" for a live video posted in July 2017 in which she accused Prime Minister Hun Sen of killing political analyst Kem Ley. See Niem Chheng, "Woman who Accused Hun Sen of Kem Ley Assassination on Facebook Sentenced", The Phnom Penh Post, 11 January 2018. A concerning trend is that over the reporting period, individuals have been charged for Facebook posts which sometimes date from several years back, which seems to indicate that the authorities are monitoring the web for contents. In one example, a man was arrested and charged with "incitement" in September 2017 for a video of a song criticizing the Prime Minister's policies posted on his Facebook in 2013. In Mech Dara & Ananth Baliga, "Man Charged Over Song Criticising Hun Sen", The Phnom Penh Post, 24 September 2017.

²⁸ Violent rhetoric used by government official against political opponents and critics, such as threats to beat protesters with Bamboo sticks, or asking them to prepare their coffins, have not been subject to prosecution, *See e.g.* Mech Dara, "Cambodia Defends Call for Protesters to be Beaten with Bamboo", The Jakarta Post, 7 August 2017, available at http://www.thejakartapost.com/seasia/2017/08/07/cambodia-defends-call-for-protesters-to-be-beaten-with-bamboo.html (last visited 4 July 2018); Van Roeun, "Prepare Your Coffin': Hun Sen Repeats Bloody Power Promise", The Cambodia Daily, 22 June 2017, available at https://www.cambodiadaily.com/news/prepare-coffin-hun-sen-repeats-bloody-power-promise-131626/ (last visited 4 July 2018); Khuon Narim, "Tea Banh warns protesters they face legal action", Khmer Times, 10 August 2017, available at https://www.khmertimeskh.com/5077548/tea-banh-warns-protesters-face-legal-action/ (last visited 18 June 2018)

²⁹ See Annex 1, case of Former RFA journalists Uon Chhin and Yeang Sothearin (entry 44).

^{30 &}quot;តុលាការកំពូល និង មហាអយ្បការ", Official Website of the Cambodian Supreme Court, available at http://www.supremecourt.gov.kh/index.php/km/about-us/supreme-court/judges (last visited 4 July 2018); Dith Munty was appointed in June 1998. In "New Supreme Court Chief Justice Appointed", The Phnom Penh Post, 5 June 1998, available at https://www.phnompenhpost.com/national/new-supreme-court-chief-justice-appointed (last visited 4 July 2018).

³¹ Mech Dara & Daphne Chen, "Analysis: Judge who will decide the fate of the CNRP is a trusted member of the CPP", The Phnom Penh Post, 15 November 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national-post-depth-politics/analysis-judge-who-will-decide-fate-cnrp-trusted-member-cpp (last visited 4 July 2018). The article further notes Munty's involvement in other controversial decisions including, *inter alia*, to uphold a politically tinged incitement conviction against former opposition leader Sam Rainsy in 2011, as well as a defamation conviction against senior opposition lawmaker Mu Sochua in 2010.

ប្រធានតុលាការកំពូល លោក **ជីវ កេង** ព្រះរាជអាជ្ញាតុលាការកំពូល លោកស្រី **ជា លាង** និង ប្រធានសាលាឧទ្ធរណ៍ លោក **យូ ប៊ុនឡេង** ក៏មានឈ្មោះក្នុងបញ្ជីគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិមរបស់ គណបក្សប្រជាជនផងដែរ³²។

ច. ការចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសប្រព្រឹត្តដោយមន្ត្រីសាធារណ: និងអ្នកដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធជា មួយនឹងរដ្ឋាភិបាលកម្រនឹងត្រវបានស៊ើបអង្កេតម៉ត់ចត់ណាស់ កុំឋាដល់ទៅត្រូវបានកាត់ ទោស³³។

ឆ. មេធាវីតែងតែពាក់ព័ន្ធនៅក្នុងការស្ងុកប៉ាន់ដោយដឹងថា ការស្លុកប៉ាន់គឺជាមធ្យោបាយតែ

The 2012 murder of environmental activist Chut Wutty was never fully and objectively investigated, see Annex 1 (entry 9). The police forces accused of intentional violence against garment workers, including trade unionists in 2014 were never investigated, see also the cases of garment workers Khem Sophat (entry 18), Chea Vichea (entry 5), Ros Sovannareth (entry 32); see also Send David, "Hopes fade for protest victims", Khmer Times, 29 August 2017, available at https://www.khmertimeskh.com/5080415/hopes-fade-protest-victims/ (last visited 4 June 2018). Attacks against journalists are also seldomly investigated or prosecuted, see e.g. Annex 1, cases of journalists Chan Dara (entry 3), Hang Serei Oudom (entry 12), Suon Chan (entry 37), Taing Try (entry 38), Chour Chetharith (entry 7), Dok Sokhan (entry 11), Ou Saroeun (entry 27), Pich Em (entry 29), Chet Duong Daravuth (entry 6), Thun Bun Ly (entry 42), Thou Char Mongkol (entry 41), Nun Chan (entry 25).

³² List of the Supreme Court's judges, available at http://www.supremecourt.gov.kh/index.php/km/about- us/supreme-court/judges (last visited 4 July 2018); "CPP releases list of 342 new members of the Central Committee", Fresh News Asia, 21 January 2018, available at http://en.freshnewsasia.com/index.php/en/6995-2018-01-21-05-26-28.html (last visited 4 July 2018) where Chiv Keng is listed in entry 270, You Bunleng, entry 271, and Chea Leng, 272, under the Commission K-18.

³³ For instance, in April 2018, the Appeal Court rejected a plea from two Boeung Kak activists to reopen an investigation into a nighttime attack on lake residents, journalists and others in 2013 at Phnom Penh's Wat Phnom by thugs and plainclothes police officials. The Phnom Penh Municipal Court had provisionally charged unnamed individuals for intentional violence and had questioned some of the lake residents and Daun Penh officials, but an investigating judge dropped the charges. The Boeung Kak lawsuit also named four Daun Penh district officials, whom they claimed were at the crackdown, see Kim Sarom & Ananth Baliga, "Court rejects appeal to reopen case," The Phnom Penh Post, 5 April 2018, available at activists' https://www.phnompenhpost.com/national/court-rejects-activists-appeal-reopen-case (last visited 4 July 2018); Over a year after sex worker, Pen Kunthea, drowned in a case implicating Daun Penh district security guards, no one has been held accountable for her death, despite numerous calls by women's rights activists and former opposition lawmakers for an independent investigation, see Annex 1 (entry 28); see also Leonie Kijewski, "Sex worker's death still unpunished," The Phnom Penh Post, 4 January 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/sex-workers-death-still-unpunished (last visited 24 April 2018). One notable example is that of three members of the Prime Minister's bodyguard unit who attacked former Cambodia National Rescue Party (CNRP) lawmakers Nhay Chamroeun and Kong Sophea in October 2015 before the National Assembly. All three were found guilty of intentional violence with aggravating circumstances and sentenced to 4 years in prison, with 3 suspended. They were released in November 2016 after serving 12 months, and two were later promoted within the army; see Annex 1 (entry 24); see also Mech Dara & Shaun Turton, "Bodyguard Unit trio released one year after MP beatings", The Phnom Penh Post, 7 November 2016, available https://www.phnompenhpost.com/national/bodyguard-unit-trio-released-one-year-after-mp-beatings visited 4 July 2018); Ben Sokhean, "MPs beaten outside National Assembly in 2015 appeal", The Phnom Penh Post, 21 March 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/mps-beaten-outside-national- assembly-2015-appeal (last visited 4 July 2018); Mech Dara & Shaun Turton, "Third member of PM's Bodyguard Unit seen kicking head of MP promoted", The Phnom Penh Post, 26 January 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/third-member-pms-bodyguard-unit-seen-kicking-head-mp-promoted (last visited 4 July 2018); for background see "Nhay Chamroeun and Kong Sophea Timeline", Asian Parliamentarians for Human Rights, March 2017, available at https://aseanmp.org/wpcontent/uploads/2017/03/APHR Cambodia-MPs-Report Nhay-Chamroeun-Kong-Sophea-Timeline.pdf visited 4 July 2018).

មួយគត់ដើម្បីឈ្នះក្ដី។³⁴ ដោយសារតែមេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់ទំនងជាមិនផ្ដល់សំណូកធំដុំ ទើបចៅក្រមនឹងមិនចាត់ការសំណុំរឿងរបស់គាត់ឡើយ ហើយពួកគាត់មានទំនាក់ទំនងមិន ស្មើភាពជាមួយមេធាវីតំណាងរដ្ឋាភិបាល។ មេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់បានរាយការណ៍ថា គាត់ បានចាញ់នៅក្នុងសំណុំរឿងភាគច្រើនដោយសារតែមិនបានប្រព្រឹត្តការស៊ីសំណូក³⁵។

អនុសាសន៍

- ii. ត្រូវបង្កើតយន្តការបណ្ដឹងសម្រាប់សាធារណជន សម្រាប់ការចោទប្រកាន់ពីកង្វះឯក រាជ្យភាព ឬភាពមិនលម្អៀង ឬចោទប្រកាន់ពីអំពើពុករល្ងយ ឬការស៊ីសំណូករបស់មន្ត្រី យុត្តិធម៌ (រួមទាំងមន្ត្រីនគរបាល និងសមាជិកនៃគណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រ កម្ពុជា) អាចដាក់ពាក្យប្ដឹង និងធានាថាមានការស៊ើបអង្កេតភ្លាមៗ ហ្មត់ចត់ និងដោយ មិនលម្អៀង ហើយជនរងគ្រោះ ត្រូវបានផ្ដល់នូវមធ្យោបាយផ្លូវច្បាប់ប្រកបដោយ ប្រសិទ្ធភាព ស្របទៅតាមគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព ១៦.៥ និង ១៦.៦។
- iii. ត្រូវធានាការអនុវត្តប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព និងមិនលម្អៀង នូវរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ច្បាប់ និង សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការ តាមរយៈប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ផ្លូវការ ស្របទៅតាមគោលដៅ អភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព ១៦.៣។
- iv. ត្រូវធ្វើវិសោធនកម្មនីតិវិធីតែងតាំងចៅក្រម ជាពិសេសនៅក្នុងតុលាការកំពូល ដើម្បី ធានាថាចៅក្រមមានលក្ខណៈឯករាជ្យ មិនពាក់ព័ន្ធនយោបាយ និងគ្មានទំនាស់ផល ប្រយោជន៍។

២.៣. *និទណ្ឌភាព*

៨. និទណ្ឌភាព នៅតែជាការព្រួយបារម្ភមួយយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។ សំណុំរឿង ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងបទល្មើសដែលបានប្រព្រឹត្តទៅលើសកម្មជនបរិស្ថានដូចជា **ឈុត វុទ្វី**³⁶

³⁴ Achieving Justice for Gross Human Rights Violations in Cambodia: Baseline Study, International Commission of Jurists (ICJ), October 2017, p. 18; Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia, IBAHRI, September 2015, p. 8.

³⁵ *Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia*, IBAHRI, September 2015, p. 47.

³⁶ See Annex 1, case of environmental activist Chut Wutty (entry 9); see also Rachel Nuwer, "Wildlife Watch-Illegal Logging Has Become More Violent Than Ever", National Geographic, 3 February 2016, available at https://news.nationalgeographic.com/2016/02/160202-Illegal-loggers-murders-violence-defending-land/ (last visited 4 July 2018); "Cambodian forest defenders killed after confronting illegal loggers", The Guardian, 31 January 2018, available at https://www.theguardian.com/environment/2018/jan/31/cambodian-forest-defenders-killed-after-confronting-illegal-loggers (last visited 4 July 2018); Human Rights Defender Alert, "Environmental activist Ven Aet was shot at in Areng Valley, but sustained no injury", CCHR, 17 May 2018, https://cchrcambodia.org/

index_old.php?url=media/media.php&p=alert_detail.php&alid=71&id=5&lang=eng (last visited 4 July 2018).

សកម្មជនសិទ្ធិដីធ្លី³⁷ កម្មកររោងចក្រកាត់ដេរ ដូចជា **ឃឹម សុផាត**³⁸ និងប្រធានសហជីព ដូចជា **ជា វិជ្ជា** និង**រស់ សុវណ្ណរ៉េត³⁹ ព្រមទាំងអ្នកសារព័ត៌មាន ដូចជា ច័ន្ទ តារា ហង្ស សិរីឧត្តម** និង ពេជ្យ ឯម⁴⁰ មិនដែលត្រវបានស៊ើបអង្កេតទាល់តែសោះ ឬស៊ើបអង្កេតដោយគ្មានតម្លាភាព ឯក រាជ្យភាព និងភាពមិនលម្អៀង។ នៅពេលដែលឧក្រិដ្ឋជនត្រូវបានកាត់ទោស ពួកគេតែងតែ ទទូលទោសស្រាល ឬដោះលែងមុនពេលកំណត់។⁴¹ ឃាតកម្មលើបណ្ឌិត **កែមឡី** ដែលជាអ្នក វិភាគ និងអ្នករិះគន់រដ្ឋាភិបាលដ៍ល្បីឈ្មោះកាលពីថ្ងៃទី១២ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៦42 ប្រហែលអាច ជាឧទាហរណ៍យ៉ាងជាក់ស្តែងអំពីវប្បធម៌និទណ្ឌភាព។ អ្នកបាញ់ប្រហារឈ្មោះ **អឿត អាង** ត្រវ បានកាត់ទោសពីបទឃាតកម្មគិតទុកជាមុន ពាក់ព័ន្ធនឹងការស្លាប់របស់ បណ្ឌិត **កែម ឡី** កាល ពីថ្ងៃទី២៣ ខែមីនា ឆ្នាំ២០១៨ និងត្រូវបានកាត់ទោសឱ្យជាប់ពន្ធធនាគារអស់មួយជីវិត ប៉ុន្តែ ដំណើរការឆ្ពោះទៅរកការកាត់ទោសគាត់នេះ រងការរិះគន់យ៉ាងខ្លាំងក្លាៗ⁴³ ការស៊ើបអង្កេត

³⁷ Amelia Woodside & Khouth Sophak Chakrya, "Land activists 'under threat", The Phnom Penh Post, 18 April https://www.phnompenhpost.com/national/សកម្ពុជនដីធ្លី-%E2%80%98under-2014. available threat% E2% 80% 99 (last visited 4 July 2018); see also: in April 2018, the Appeal Court rejected a plea from two Boeung Kak activists to reopen an investigation into a nighttime attack on lake residents, journalists and others in 2013 at Phnom Penh's Wat Phnom by thugs and plainclothes police officials. The Phnom Penh Municipal Court had provisionally charged unnamed individuals for intentional violence and had questioned some of the lake residents and Daun Penh officials, but an investigating judge dropped the charges. The Boeung Kak lawsuit also named four Daun Penh district officials, whom they claimed were at the crackdown, see Kim Sarom & Ananth Baliga, "Court rejects activists' appeal to reopen case," The Phnom Penh Post, 5 April 2018.

³⁸ See Annex 1, case of garment worker Khem Sophat (entry 18); See also Send David, "Hopes fade for protest victims", Khmer Times, 29 August 2017, available at https://www.khmertimeskh.com/5080415/hopes-fadeprotest-victims/ (last visited 4 July 2018).

³⁹ See Annex 1, cases of Chea Vichea (entry 5), Ros Sovannareth (entry 32).

⁴⁰ See Annex 1, cases of journalists Chan Dara (entry 3), Hang Serei Oudom (entry 12), Suon Chan (entry 37), Taing Try (entry 38), Chour Chetharith (entry 7), Dok Sokhan (entry 11), Ou Saroeun (entry 27), Pich Em (entry 29), Chet Duong Daravuth (entry 6), Thun Bun Ly (entry 42), Thou Char Mongkol (entry 41), Nun Chan (entry 25).

⁴¹ One notable example is that of three members of the Prime Minister's bodyguard unit who attacked former Cambodia National Rescue Party (CNRP) lawmakers Nhay Chamroeun and Kong Sophea in October 2015 before the National Assembly. All three were found guilty of intentional violence with aggravating circumstances and sentenced to 4 years in prison, with 3 suspended. They were released in November 2016 after serving 12 months, and two were later promoted within the army; See Annex 1 (entry 24); See also Mech Dara & Shaun Turton, "Bodyguard Unit trio released one year after MP beatings", The Phnom Penh Post, 7 November 2016; Ben Sokhean, "MPs beaten outside National Assembly in 2015 appeal", The Phnom Penh Post, 21 March 2018; Mech Dara & Shaun Turton, "Third member of PM's Bodyguard Unit seen kicking head of MP promoted", The Phnom Penh Post, 26 January 2017; for background see "Nhay Chamroeun and Kong Sophea Timeline", Asian Parliamentarians for Human Rights, March 2017.

⁴² See Annex 1 (entry 16), Case Profile, "Kem Ley: Breaking down the façade of justice", IFEX, 21 September 2017, available at https://www.ifex.org/noimpunity/cases/kem-ley-no-impunity/ (last visited 4 July 2018).

⁴³ "Former Soldier Admits to Killing Cambodian Political Analyst", Radio Free Asia, 1 March 2017, available at https://www.rfa.org/english/news/cambodia/former-soldier-admits-to-killing-cambodian-political-analyst-03012017160256.html (last visited 4 July 2018); Niem Chheng & Shaun Turton, "'Choub Samlab' gets life in prison", The Phnom Penh Post, available at https://www.phnompenhpost.com/national/choub-samlab-gets-life- prison (last visited 4 July 2018); Ouch Sony & George Wright, "Kem Ley Killer Gets Life; Investigation Still Open", Cambodia 24 The Daily, March 2017, available https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:7OxsMy

ដែលរងការចោទប្រកាន់ទៅលើជនសង្ស័យផ្សេងទៀត គឺពុំស្របទៅតាម ប្រសិនបើមាន លក្ខខណ្ឌអប្បបរមានៃតម្លាភាព និងឯករាជ្យភាពឡើយៗ⁴

អនុសាសន៍

ត្រវចាត់រាល់វិធានការទាំងអស់ ដើម្បីប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងវប្បធម៌និទណ្ឌភាព សម្រាប់ ٧. រាល់សកម្មភាពហិង្សាទៅលើឬគ្គលទាំងអស់ ជាពិសេសអ្នកការពារសិទ្ធិមនុស្ស សកម្មជនដីធ្លី និងក្រុមដែលមិនត្រូវបានគិតគូរ ព្រមទាំងធ្វើការស៊ើបអង្កេត កាត់ ទោស និងដាក់ទណ្ឌកម្មប្រកបដោយឯករាជ្យភាព ទៅលើអំពើហិង្សាទៅលើក្រុមទាំង និងបុគ្គលផ្សេងទៀតស្របទៅតាមគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ នេះពីសំណាក់ភ្នាក់ងាររដ្ឋ ប្រកបដោយចីរភាព ១៦.៣។

៣. ជំនួយផ្នែកច្បាប់ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា

៣.១. *ប្រទេសកម្ពុជាខ្វះខាតគោលនយោបាយជំនួយផ្នែកច្បាប់គ្រប់ជ្រងជ្រោយ*

៩. ច្បាប់ជាតិ និងអន្តរជាតិធានាអំពី សិទ្ធិទទួលបានជំនួយផ្នែកច្បាប់ សម្រាប់បុគ្គលដែលត្រូវ បានចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ។⁵ ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា លើកឡើងអំពីសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទ នៅក្នុងការពឹងពាក់មេធាវី ដែលបានចាត់តាំង ស្របទៅ

1Lb6kJ:https://www.cambodiadaily.com/news/kem-ley-killer-gets-life-investigation-still-open-127017/+&cd=1&hl=

en&ct=clnk&gl=kh (last visited 4 July 2018).

44 "Joint Letter on Investigation Into Killing of Kem Ley. Request for Cambodian Government to Create a Inquiry," Human Rights Watch, July 2017, https://www.hrw.org/news/2017/07/07/joint-letter-investigation-killing-kem-ley (last visited 4 July 2018).

⁴⁵ See, Article 14(3)(d) of the International Covenant on Civil and Political Rights ("ICCPR"), 1966, available at https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf (last visited 4 July 2018), Articles 37(d), 40(2)(b) of the Convention on the Rights of the Child, 1989, available at https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx (last visited 4 July 2018); Articles 31 and 38 of the Constitution of the Kingdom of Cambodia, 2008, available at http://sithi.org/admin/upload/law/2008 02 19 Constitution(KH) including%20Amendment%20(1).pdf [official version in Khmer] and http://sithi.org/ admin/upload/law/2008 02 19 Constitution(EN) including%20Amendment%20(1).pdf [unofficial translation in English] (last visited 4 July 2018); Articles 29-30 of the Criminal Procedure Code of Kingdom of Cambodia, 2007, available at http://sithi.org/admin/upload/law/2007_Criminal_Procedure_2007_Khm.pdf [official version] in Khmer] and http://sithi.org/admin/upload/law/2007 Criminal Procedure Code in Eng 2007.pdf [unofficial English translation] (last visited 2 July 2018); Articles 6, 50 of the Law on Juvenile Justice, 2016, available at http://sithi.org/admin/upload/law/Law-on-Juvenile-Justice-2016-Khmer-version.pdf [official version in Khmer] and http://sithi.org/admin/upload/law/Law-on-Juvenile-Justice%202016-English-Final-Version.pdf [unofficial translation in English] (last visited 4 July 2018).

តាមច្បាប់ស្តីពីគណ:មេធាវី⁴⁶ ដែលចែងអំពីជំនួយផ្នែកច្បាប់សម្រាប់ "ពលរដ្ឋក្រីក្រ"។⁴⁷ ១០. ទោះបីក្រសួងយុត្តិធម៌ជាស្ថាប័នដែលទទួលខុសត្រវក្នុងការគ្រប់គ្រង និងផ្តល់នូវប្រព័ន្ធ យុត្តិធម៌ រួមទាំង ការផ្តល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់⁴⁸ ក៏ដោយ ប៉ុន្តែពុំមានស្ថាប័នណាបានទទួលភារកិច្ច និងហិរញ្ញវត្ថុដើម្បីអនុវត្តកិច្ចការនេះឡើយ។ មុខងារនេះត្រូវបានប្រគល់មួយផ្នែកទៅឱ្យគណ: មេធាវីកម្ពុជា ("គណ:មេធាវី") ដែលជាស្ថាប័នចុះបញ្ជីមេធាវីប្រកបវិជ្ជាជីវៈទាំងអស់នៅក្នុង ប្រទេសកម្ពុជាៗ⁴⁹ គណៈមេធាវីត្រូវបម្រុងទុកមូលនិធិសម្រាប់ _"ផ្តល់ប្រាក់ចំណូលដល់មេធាវី ដែលការពារពលរដ្ឋក្រីក្រ^{"50} ដែលក្រសួងយុត្តិធម៌ចូលរួមវិភាគទានតាមរយ:ថវិកាប្រចាំឆ្នាំ ហើយនៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង ធ្វើការតែងតាំងមេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់។ 51 ទោះបីយ៉ាងណា ការបែងចែកទំនួលខុសត្រូវរវាងក្រសួង និងគណ:មេធាវីមានភាពមិនច្បាស់លាស់ឡើយ ជា ពិសេសពាក់ព័ន្ធនឹងទំនួលខុសត្រូវគោលនយោបាយ និងការគ្រប់គ្រងៗ 52

⁴⁶ Article 300 of the Criminal Procedure Code of the Kingdom of Cambodia determines that "The accused may be assisted by a lawyer chosen by himself. He may also make a request to have a lawyer appointed for him in accordance with the Law on the Bar" and Article 304 determines that "The Royal Prosecutor shall inform the accused of his right to defense by a lawyer of his own choice, or of one pursuant to the Law on the Bar", See CodeKingdom Cambodia, of http://sithi.org/admin/upload/law/2007 Criminal Procedure 2007 Khm.pdf [official version in Khmer] and http://sithi.org/admin/upload/law/2007_Criminal_Procedure_Code_in_Eng_2007.pdf [unofficial translation] (last visited 4 July 2018).

⁴⁷ Article 29 of the Law on the Bar determines that "A special account shall be established in this Fund for providing income to lawyers who defend poor people. This special account may receive donations or aid from private or international organizations or foreign governments provided for the defense of poor people. All lawyers are obligated to defend poor people according to the same procedures and internal rules and in the same manner as the defense of their own clients" and Article 30 determines that ""Poor people" are defined as those people who have no property, no income, or who receive insufficient income to support their living. The determination of "poverty" shall be accomplished by the Chief Judge of the Courts and the Chiefs of the Court Clerks following investigation", Law 1995. available an on-site See https://www.wto.org/english/thewto e/acc e/khm e/WTACCKHM3A3

LEG 50.pdf [unofficial translation in English (last visited 4 July 2018).

48 Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 47-48

⁴⁹ Article 4 of the Law on the Bar determines that "Apart from those lawyers who are members of the Bar Association, no one may perform this Profession", See Law on the Bar, 1995, available at https://www.wto.org/english

[/]thewto e/acc e/khm e/WTACCKHM3A3 LEG 50.pdf [unofficial translation in English (last visited 4 July 2018).

⁵⁰ Article 29 of the Law on the Bar determines that "A special account shall be established in this Fund for providing income to lawyers who defend poor people. This special account may receive donations or aid from private or international organizations or foreign governments provided for the defense of poor people", see Law 1995, Bar, available https://www.wto.org/english/thewto_e/acc_e/khm_e/WTACCKHM3A3_LEG_50.pdf [unofficial translation in English (last visited 4 July 2018).

⁵¹ Following an assessment of eligibility by the Court in accordance with Article 30 of the Law on the Bar (see above), a request for legal aid is made to the BAKC which approves a request and assigns a lawyer. See Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 48.

⁵² Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 76.

99. ភាពតំណាងផ្នែកច្បាប់ជាលក្ខខណ្ឌចាំបាច់សម្រាប់តែសំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌដែលពាក់ ព័ន្ធនឹងបទឧក្រិដ្ឋ ឬ អនីតិជនតែប៉ុណ្ណោះ⁵³ ហេតុដូច្នេះ គណៈមេធាវីផ្ដល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់ សម្រាប់តែករណីជាលក្ខខណ្ឌចាំបាច់នេះតែប៉ុណ្ណោះ⁵⁴ ដោយមិនរាប់បញ្ចូលនូវបទមជ្ឈិម ហើយពុំស្របទៅនឹងបទដ្ឋានអន្តរជាតិឡើយ។⁵⁵

១២. ស្រដៀងគ្នានេះដែរ ពុំមានការចែងពីការធ្វើតេស្តលក្ខណៈសម្បត្តិគ្រប់ជ្រុងជ្រោយឡើយ ដើម្បីអោយដឹងថាតើជំនួយផ្នែកច្បាប់ត្រូវបានតម្រូវសម្រាប់ផលប្រយោជន៍នៃយុត្តិធម៌⁵⁶ ឬ យ៉ាងណា ដែលតាមរយៈនេះ ពុំបានធានាដល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់ ឬសេវាឯកទេសសម្រាប់ក្រុម ងាយរងគ្រោះដូចជា ស្ត្រី ក្រុមស្ត្រីស្រឡាញ់ស្ត្រី ក្រុមបុរសស្រឡាញ់បុរស ក្រុមអ្នកស្រឡាញ់ ភេទទាំងពីរ ក្រុមប្តូរយេនឌ័រ ក្រុមអន្តរភេទ និងក្រុមដែលមិនដឹងអំពីអត្តសញ្ញាណភេទខ្លួនឯង

⁵³ Article 301 of the Code of Criminal Procedure determines that "The assistance of a lawyer is compulsory if: 1. The case involves a felony; 2. The accused is a minor. If the accused has not selected a lawyer, a lawyer shall be appointed upon the initiative of the court president in accordance with the provisions of the Law on the Bar" See Criminal Procedure Code of Kingdom of Cambodia, 2007, available at http://sithi.org/admin/upload/law/2007_Criminal

Procedure 2007 Khm.pdf [official version in Khmer] and http://sithi.org/admin/upload/law/2007 Criminal Procedure Code in Eng 2007.pdf [unofficial English translation] (last visited 4 July 2018); Article 6 of the Law on Juvenile Justice determines that "Every minor suspected or accused of having committed an offence shall has the following basic procedural rights (...) the right to be assisted by a lawyer and to be assigned pro bono lawyer in accordance with the condition stipulated in Law on the Status of Lawyers from the earliest possible time of procedure" and Article 50 determines that "The minor shall be assisted by a lawyer during trial. In case the minor cannot afford a lawyer, the president of the court, via his or her own initiative, shall assign a pro-bono lawyer in accordance with the conditions stipulated in the law on statutes of lawyer. The expense on the defence and copy of case files is the burden of state," see Law on Juvenile Justice, 2016, available at http://sithi.org/admin/upload/law/Law-on-Juvenile-Justice-2016-Khmer-version.pdf [official version in Khmer] and http://sithi.org/admin/upload/law/Law-on-Juvenile-Justice-202016-English-Final-Version.pdf [unofficial translation in English] (last visited 4 July 2018).

⁵⁴ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 60.

⁵⁵ Article 14(3) of the ICCPR specifies that "In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality: ...(d) ... to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it" (emphasis added); The United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid In Criminal Justice Systems further outlines "States should ensure that anyone who is detained, arrested, suspected of, or charged with a criminal offence punishable by a term of imprisonment or the death penalty is entitled to legal aid at all stages of the criminal justice process" (emphasis added),

See UN General Assembly, United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems. 28 March 2013, UN Doc. A/RES/67/187, Principle 3, para. 20, available at http://cambodia.ohchr.org/sites

[/]default/files/WebDOCs/DocProgrammes/UN principles on legal aid March 2013 Eng.pdf (last visited 4 July 2018); see also UN Human Rights Committee, Concluding observations on the second periodic report of Cambodia, 27 April 2015, UN Doc. CCPR/C/KHM/CO/2, para. 17, available at https://tbinternet.ohchr.org/layouts

<u>/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/KHM/CO/2&Lang=En</u> (last visited 4 July 2018).

⁵⁶ Article 14(3)(d) of the *ICCPR* enshrines the right "to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it" (emphasis added).

("LGBTIQ") ឬក្រមជនជាតិដើមភាគតិច ជាដើមៗ⁵៊

១៣. ប្រទេសកម្ពុជាពុំមានគោលនយោបាយស្ដីពីជំនួយផ្នែកច្បាប់គ្រប់ជ្រុងជ្រោយឡើយ ពោលគឺ ពុំមានក្របខណ្ឌ ដើម្បីធានាដល់សិទ្ធិទទួលបានព័ត៌មានអំពីសេវាជំនួយផ្នែកច្បាប់ បញ្ជាក់អំពីពេលវេលាសម្រាប់រៀបចំសំណុំរឿង ចំនួនសំណុំរឿងប្រចាំខែ ឬលក្ខណៈវិនិច្ឆ័យ សម្រាប់មេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់ឡើយ។⁵⁸

១៤. គោលនយោបាយគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ មានភាពចាំបាច់ដើម្បីដោះស្រាយចន្លោះខ្វះខាត ផ្ដល់ នូវយុទ្ធសាស្ត្រគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ និងកំណត់ស្ដង់ដារសេវាកម្ម។ យ៉ាងណាក្ដីក្រុមការងារ បច្ចេកទេសទទួលបន្ទុកកំណែទម្រង់ច្បាប់ និងប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ ដែលធ្វើជាសហប្រធានដោយ ក្រសួងយុត្តិធម៌ និង ការិយាល័យឧត្តមស្នងការទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស បានកំពុងធ្វើការ ពិគ្រោះយោបល់ដើម្បីរៀបចំគោលនយោបាយស្ដីពីជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅក្នុងឆ្នាំ២០១៨។ ⁶⁰

អនុសាសន៍

- vi. នៅ៣ក់កណ្ដាលឆ្នាំ២០២១ ត្រូវបង្កើត ឬចាត់តាំងនាយកដ្ឋានមួយ នៅក្នុងក្រសួង យុត្តិធម៌ ដែលទទូលខុសត្រូវ និងទទូលធនធានដើម្បីគ្រប់គ្រងទៅលើការផ្ដល់ជំនួយ ផ្នែកច្បាប់។
- vii. ធានាថា រាល់បុគ្គលដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ រួមទាំងជនជាប់ ចោទពីបទមជ្ឈិម និងបទឧក្រិដ្ឋផង អាចទទួលបានជំនួយផ្នែកច្បាប់ ស្របទៅតាមក្រម

⁵⁷ The United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid In Criminal Justice Systems outlines "Special measures should be taken to ensure meaningful access to legal aid for women, children and groups with special needs, including, but not limited to, the elderly, minorities, persons with disabilities, persons with mental illnesses, persons living with HIV and other serious contagious diseases, drug users, indigenous and aboriginal people, stateless persons, asylum seekers, foreign citizens, migrants and migrant workers, refugees and internally displaced persons. Such measures should address the special needs of those groups, including gender-sensitive and age-appropriate measures" and "States should also ensure that legal aid is provided to persons living in rural, remote and economically and socially disadvantaged areas and to persons who are members of economically and socially disadvantaged groups" see UN General Assembly, United Nations Principles and Guidelines on Access to Legal Aid in Criminal Justice Systems. 28 March 2013, UN Doc. A/RES/67/187, Principle 10, para. 32-33.

⁵⁸ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 70.

⁵⁹ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 44.

⁶⁰ See UN Human Rights Council, Role and achievements of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights in assisting the Government and people of Cambodia in the promotion and protection of human rights, 2 February 2018, UN DOC. A/HRC/37/64, para. 19, available at http://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/Ohchr-report/G1802262.pdf (last visited 4 July 2018); "legal aid support", United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 28 September 2015, available at http://cambodia.ohchr.org/en/rule-of-law/legal-aid-support (last accessed 4 July 2018).

នីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, សន្ធិសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និង សិទ្ធិនយោបាយ និងគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព ១៦.៣។

នៅត្រឹមឆ្នាំ២០២២ ធ្វើការបញ្ចប់ និងអនុវត្តគោលនយោបាយ ស្តីពីជំនួយផ្នែកច្បាប់ viii. បន្ទាប់ពីបានពិគ្រោះយោបល់ជាមួយភាគី៣ក់ព័ន្ធ រួមទាំងសង្គមស៊ីវិលផងដែរ។

៣.២. *ថវិកាជំនួយផ្នែកច្បាប់មិនគ្រប់គ្រាន់*

១៥. នៅចន្លោះឆ្នាំ២០១៤ និង២០១៨ ថវិកាជំនួយផ្នែកច្បាប់ដែលឧបត្ថម្ភដោយរដ្ឋ បានកើន ឡើងយ៉ាងច្រើនពីប្រមាណ ៧៥.០០០ ទៅ ២២២.០០០ ដុល្លារអាមេរិក ⁶¹ ដែលបង្ហាញអំពីការ <u>ស្តេជ្ញាចិត្តរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជានៅក្នុងការលើកកម្ពស់ជំនួយផ្នែកច្បាប់។</u> នេះក្តី ថវិកាជំនួយផ្នែកច្បាប់របស់ប្រទេសកម្ពុជានៅតែមិនគ្រប់គ្រាន់ដោយទឹកប្រាក់នេះមាន ចំនួន ០,០១ ដុល្លារអាមេរិកក្នុងមនុស្សម្នាក់ បើប្រៀបធៀបជាមួយចំនួន ០,០៣ ដុល្លារអាមេរិក ក្នុងមនុស្សម្នាក់នៅក្នុងប្រទេសថៃ និង ០,១៩ ដុល្លារអាមេរិកក្នុងមនុស្សម្នាក់នៅក្នុងប្រទេស ចិនៗ⁶² នៅក្នុងឆ្នាំ២០១៧ គណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា បានទទូលសំណើប្រមាណ ៥,០០០ សម្រាប់ជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅក្នុងសំណុំរឿងតម្រូវដោយច្បាប់ ប៉ុន្តែថវិកាឧបត្ថម្ភដោយ រដ្ឋអាចផ្គត់ផ្គង់បានសម្រាប់តែ ២.០០០ សំណុំរឿងប៉ុណ្ណោះ។⁶³

១៦. ថវិកាមានកំណត់ជាសញ្ញាបង្ហាញថា មេធាវីអាចត្រឹមតែទាមទារប្រាក់សំណង សម្រាប់ ការចំណាយដែលកើតមានប៉ុណ្ណោះ ដែលនេះជាទម្រង់នៃការផ្តល់សេវាដោយមិនគិតប្រាក់។ ជាមធ្យមទឹកប្រាក់ពី ៥០ ទៅ ៧០ ដុល្លារអាមេរិកត្រវបានផ្ដល់សម្រាប់មួយសំណុំរឿង។⁶⁴ ដំណើរការផ្តល់ប្រាក់មានភាពយឺតយ៉ាវ តម្រូវឱ្យមានការធ្វើដំណើរមកទីក្រុងភ្នំពេញ ហើយ ពេលខ្លះចំណាយនេះមិនអាចទទួលបានការឧបត្ថម្ភឡើយៗ⁶⁵ មេធាវីបានរាយការណ៍អំពីការ

⁶¹ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 49; Pech Sotheary, "legal aid budget to rise by half", Khmer Times, 30 August 2017, available at https://www.khmertimeskh.com/5080576/legal-aid-budget-rise-half/ (last visited 4 July 2018); Mech Dara, "Bar chief talks reform", The Phnom Penh Post, 20 January 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/bar-chief-talks-reform (last visited 4 July 2018); Ben Sokhean, "Bar members bemoan low payment for pro bono work", The Phnom Penh Post, 17 October 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/bar-members-bemoan-low-payment-pro-bono-work (last visited 4 July 2018).

⁶² Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 72.

⁶³ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 47.

⁶⁴ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 48.

65 Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy

ប្រើប្រាស់ទឹកប្រាក់ផ្ទាល់ខ្លួនដើម្បីផ្តល់ភាពជាតំណាង បានទាមទារទឹកប្រាក់បន្ថែមពីកូនក្តី ឬ ទទួលយកសំណូកពីភាគីវិវាទ។⁶⁶

១៧. មេធាវីដែលតែងតាំងដោយ គណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ពុំទទូលបានការ ឧបត្ថម្ភដើម្បីផ្តល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបសូរ និងប្តឹងឧទ្ធរណ៍ឡើយ ឬ ដំណើរការក្តីត្រូវបានពន្យារពេល។ គួរកត់សម្គាល់ថា លក្ខខណ្ឌឱ្យមានតំណាងផ្នែកច្បាប់នៅ ក្នុងសំណុំរឿងពាក់ព័ន្ធនឹងបទឧក្រិដ្ឋ ឬអនីតិជនបានដាក់កាតព្វកិច្ចទៅលើតុលាការដើម្បី ធានាថាមានការធ្វើជាតំណាងនៅមុនពេលសវនការចាប់ផ្តើម។ ករណីបានបណ្តាលឱ្យមាន ការស្នើសុំមេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅពេលសវនការ ដើម្បីឱ្យដំណើរការកាត់ក្តីអាចដំណើរការ ទៅបាន។ ដូច្នេះ មេធាវីតែងតែជួបកូនក្តីរបស់ខ្លួនជាលើកដំបូងនៅក្នុងពេលកាត់ក្តីដែល ករណីនេះធ្វើឱ្យមេធាវីមិនអាចត្រៀមខ្លួន ដើម្បីផ្តល់ការការពេរប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ឡើយ។ ចា

១៨. គណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា បានអំពាវឱ្យមានការផ្ដល់ថវិកាច្រើនជាងមុនពីរ ដង ឬបីដង។⁷⁰ បើគិតអំពីសំណើរបស់ គណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា នៅក្នុងការដាក់ ថ្លៃសេវាចំនូន ១០០ ដុល្លារអាមេរិក ក្នុងមួយសំណុំរឿង នោះគេនឹងត្រូវការទឹកប្រាក់ប្រមាណ ៥០០.០០០ ដុល្លារអាមេរិក ដើម្បីផ្ដល់ជំនួយនៅក្នុងសំណុំរឿងតម្រូវដោយច្បាប់ចំនួន ៥.០០០

recommendations, Final Draft, June 2018, p. 48.

⁶⁶ Ben Sokhean, "Bar members bemoan low payment for pro bono work", The Phnom Penh Post, 17 October 2017; "Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia", IBAHRI, September 2015, p. 48, 52.

⁶⁷ The United Nations Principles and Guidelines on Access to legal aid In Criminal Justice Systems outlines "States should ensure that anyone who is detained, arrested, suspected of, or charged with a criminal offence punishable by a term of imprisonment or the death penalty is entitled to legal aid at all stages of the criminal justice process" (emphasis added), see UN General Assembly, United Nations Principles and Guidelines on Access to legal aid in Criminal Justice Systems. 28 March 2013, UN Doc. A/RES/67/187, Principle 3, para. 20; Ben Sokhean, "Bar members bemoan low payment for pro bono work", The Phnom Penh Post, 17 October 2017; Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 67.

⁶⁸ See "Options for Approaches to legal aid Services Delivery in Cambodia, Prepared for the Council for Legal and Judicial Reform", Draft Version 1.0, DANIDA, 2011, available at http://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/

<u>DANIDA%20Legal%20Aid%20for%20Cambodia%20ENG%20Sept%202011.pdf</u> (last visited 4 July 2018). However, CCHR noted that out of 340 cases it monitored at the Court of Appeal over 1 year, only one defendant's lawyer raised the issue of preparation and he had asked the judges to read the facts of the case in order to defend his client. *See* "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, para. 2.1.4, Figure 5, available at https://cchrcambodia.org/admin/media/report/report/english/CCHR %20Report%20on%20Fair%20Trial%20Rights %20ENG .pdf (last visited 4 July 2018).

⁶⁹ "Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia", IBAHRI, September 2015, p. 8.

⁷⁰ Ben Sokhean, "Bar members bemoan low payment for pro bono work", The Phnom Penh Post, 17 October 2017.

ករណីដោយពុំគិតអំពីបទមជ្ឈិមៗ⁷¹

១៩. ដើម្បីបំពេញចំនួនខ្វះខាតនៃថវិកាជំនួយផ្នែកច្បាប់ឧបត្ថម្ភដោយរដ្ឋ មេធាវីឯកជនឥតគិត ថ្លៃសេវា និងមេធាវីដែលឧបត្ថម្ភដោយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ក៏ផ្ដល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់ផង ដែរ។ ទោះបីយ៉ាងណាក៏ដោយ លទ្ធភាពតិចតូច ដែលជាការឆ្លើយតបរបស់ម្ចាស់ជំនួយបាន នាំឱ្យមានការកាត់បន្ថយទឹកប្រាក់សម្រាប់អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល សម្រាប់ផ្ដល់សេវាជំនួយ ផ្នែកច្បាប់។ នៅក្នុងឆ្នាំ២០១៧ មេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់ចំនួន ៣៧ នាក់ត្រូវបានជ្រើសរើស ដោយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលចំនួន ១៥ ដែលតិចជាងឆ្នាំ២០០៦ ចំនួន ៥៣%។ ការ

អនុសាសន៍

ix. ត្រូវធ្វើការវាយតម្លៃតម្រូវការលម្អិតដើម្បីកំណត់ថវិកាជំនួយផ្នែកច្បាប់ប្រចាំឆ្នាំដែលត្រូវ ការចាំបាច់តាមរយៈការពិគ្រោះយោបល់ជាមួយភាគីពាក់ព័ន្ធ រួមទាំងសង្គមស៊ីវិល និង ផ្ដល់ថវិកាជំនួយផ្នែកច្បាប់គ្រប់គ្រាន់ស្របទៅតាមទឹកប្រាក់មូលនិធិរបស់ខ្លួន ដែល អនុញ្ញាតឱ្យមានការផ្ដល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់ នៅគ្រប់ដំណាក់កាលនៃដំណើរការព្រហ្ម ទណ្ឌ រួមទាំងដំណាក់កាលស៊ើបសួរ និងប្ដឹងឧទូរណ៍ផងដែរ។

៣.៣. មេធាវី និងសេវាជំនួយផ្នែកច្បាប់នៅមានកម្រិត

២០. ប្រទេសកម្ពុជាខ្វះខាតមេធាវីជាទូទៅ និងមេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់មួយចំនូន។⁷⁵ នៅឆ្នាំ ២០១៧ ប្រទេសកម្ពុជាមានមេធាវីចុះបញ្ជីចំនួន ១០១៩ នាក់⁷⁶ ដែលស្មើនឹងមេធាវីចំនួន ៦នាក់

⁷¹ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 72.

⁷² See "Achieving Justice for Gross Human Rights Violations in Cambodia: Baseline Study", International Commission of Jurists (ICJ), October 2017, p. 22, available at http://www.refworld.org/pdfid/5a212f144.pdf (last visited 4 July 2018).

⁷³ Due to the lack of a state-based legal aid strategy, donors are discouraged from providing funding for legal aid. As a result of limited donor funding, numerous NGOs have collapsed or reduced their geographical and thematic scope, focusing on particular interest areas rather than general legal aid, *see* "Achieving Justice for Gross Human Rights Violations in Cambodia: Baseline Study", ICJ, October 2017, p. 23; Kai Hauerstein, *Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations*, Final Draft, June 2018, p. 51; "Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia", IBAHRI, September 2015, p. 47.

<sup>47.
&</sup>lt;sup>74</sup> Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, pp. 51, 59.

⁷⁵ Reports are made that admission to the BAKC is not consistently based on qualifications, but rather on bribery or political affiliation. Admission to the BAKC often relies on payment of bribes, ranging from US\$20,000 to US\$50,000, plus fees associated with law school. This artificially restricts the number of lawyers practicing in Cambodia, see "Achieving Justice for Gross Human Rights Violations in Cambodia: Baseline Study", ICJ, October 2017, p. 19; "Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia", IBAHRI, September 2015, pp. 40, 49-50.

⁷⁶ CEDAW, Sixth periodic report submitted by Cambodia under article 18 of the Convention, due in 2017, 12

នៅក្នុងចំណោមប្រជាជនចំនួន ១០០.០០០ នាក់ បើប្រៀបធៀបនឹងមេធាវីចំនួន ៨៥ នាក់ក្នុង ចំណោមប្រជាជនចំនួន ១០០.០០០ នាក់នៅសហភាពអឺរ៉ុបៗ⁷⁷ ក្នុងចំនួនទាំងនេះ មេធាវីត្រឹម តែ ៩៨ នាក់ប៉ុណ្ណោះដែលបានចុះបញ្ជីដើម្បីផ្តល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់តាមរយៈគណៈមេធាវីនៃព្រះ ដែលសរុបទៅមានមេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់តែម្នាក់ប៉ុណ្ណោះនៅក្នុង រាជាណាចក្រកម្ពុជា⁷⁸ ចំណោមប្រជាជនចំនួន ១៦៣.៣២០ នាក់។⁷⁹ កង្វះខាតនេះកាន់តែធ្ងន់ធ្ងរនៅពេលមេធាវីមួយ និងមិនព្រមទៅប្រកបការងារផ្នែកផ្សេងដែលអាចរកប្រាក់ ចំនួនតូចប៉ុណ្ណោះដែលមានឆន្ទ: បានច្រើនជាងការផ្តល់សេវាក្នុងនាមជាមេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់ៗ⁸⁰ ចំនួនមេធាវីមានកម្រិតកើន ឡើងជាទូទៅនៅក្រៅតំបន់ទីក្រុងភ្នំពេញ⁸¹ ដែលប៉ះពាល់មិនស្មើភាពទៅលើពលរដ្ឋដែលរស់ នៅតាមសហគមន៍ជនបទ និងដាច់ស្រយាលជាពិសេសស្ត្រី⁸² និងក្រុមដែលមិនត្រូវបានគេ យកចិត្តទុកដាក់។

ភាពទន់ខ្សោយនៃប្រព័ន្ធជំនួយផ្នែកច្បាប់គូបផ្សំនឹងកង្វះព័ត៌មានអំពីសេវាជំនួយផ្នែក ២១. ច្បាប់⁸³ និងកង្វះឯករាជ្យភាពនៃប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌⁸⁴ ជាកត្តារួមចំណែកធ្វើឱ្យបាត់បង់ទំនុកចិត្តជា ទូទៅនៅក្នុងចំណោមសាធារណៈជនកម្ពុជាមកលើប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ និងមេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់ ដែលជ្រើសតាំងដោយគណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ។⁸⁵

June 2018. UN Doc. CEDAW/C/KHM/6. table 27. available Annex. at https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/

Shared%20Documents/KHM/INT CEDAW ADR KHM 31420 E.pdf (last visited 4 July 2018).

77 Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 76.

⁷⁸ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy *recommendations*, Final Draft, June 2018, p. 51.

79 Based on a population of 16,005,373 people in 2017, *In* "Population, total", The World Bank, available at

https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=KH (last visited 4 July 2018).

Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy

recommendations, Final Draft, June 2018, p. 52.

⁸¹See UN Human Rights Committee, "Concluding observations on the second periodic report of Cambodia", 27 April 2015, UN Doc. CCPR/C/KHM/CO/2, para. 17, available at https://bit.ly/2HU0yBy (last accessed 17 June 2018); "Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia", IBAHRI, September 2015, p. 65; Kai Hauerstein, "Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations", Final Draft, June 2018, p. 72.

⁸² See below Section 5.5, "Women Continue to be Disproportionately Affected"; Of Cambodia's 1019 registered lawyers in 2017, only 206 (20%) were women, further compounding the challenges faced by women in accessing justice see "Sixth periodic report submitted by Cambodia under article 18 of the Convention, due in 2017", UN CEDAW/C/KHM/6 available Doc. June 2018, para. 216, 35, https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/

Shared%20Documents/KHM/CEDAW_C_KHM_6_7162_E.pdf (last visited 4 July 2018).

⁸³ See below Section 4, "Access to Legal Information"; "Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia", IBAHRI, September 2015, p. 47.

⁸⁴ See above Section 2: "Independence and Impartiality of the Judiciary."

^{85 &}quot;Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia", IBAHRI, September 2015, p. 8; See Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 73.

២២. សរុបមក ប្រព័ន្ធជំនួយផ្នែកច្បាប់ដែលពុំគ្រប់គ្រាន់បានរួមចំណែកធ្វើឱ្យមានការធ្វើជា តំណាងមិនគ្រប់គ្រាន់ជាលក្ខណៈប្រព័ន្ធ ជាពិសេសសម្រាប់សំណុំរឿងពាក់ព័ន្ធនឹងបទមជ្ឈិម និងសំណុំរឿងទាំងឡាយដែលកើតឡើងនៅក្រៅទីក្រុងភ្នំពេញ។ ពេលខ្លះមេធាវីដែល គណៈ មេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា បានជ្រើសតាំងពុំមានវគ្គមាននៅក្នុងតុលាការឡើយ ជា ពិសេសសម្រាប់ករណីនៅតាមបណ្តាខេត្ត ដោយសារមេធាវីទាំងនោះមានមូលដ្ឋាននៅទីក្រុង ភ្នំពេញ ហើយតម្រូវឱ្យមានការធ្វើដំណើរផ្លូវឆ្ងាយ។ ទៅ ទោះបីការតាមដានបង្ហាញថា ចុងចោទ បណ្តឹងភាគច្រើននៅចំពោះមុខសាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវបានតំណាងដោយមេធាវីក៏ដោយ⁸⁷ ក៏ពុំ មានព័ត៌មានអំពីថាតើមេធាវីទាំងនោះជាមេធាវីជំនួយផ្នែកច្បាប់ឡើយ។ ជាងនេះទៅទៀត អត្រាតំណាងផ្នែកច្បាប់នៅសាលាឧទ្ធរណ៍ដែលមានទីតាំងនៅទីក្រុងភ្នំពេញ មានកម្រិតខ្ពស់ ជាងតុលាការនៅតាមបណ្តាខេត្ត។⁸⁸

២៣. លើសពីនេះទៅទៀត ទាំងក្រសួងយុត្តិធម៌ និង គណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ពុំ
បានបង្កើតប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងគុណភាពឡើយ។⁸⁹ ជាមធ្យម មេធាវីដែល គណៈមេធាវីនៃព្រះរាជា ណាចក្រកម្ពុជា បានជ្រើសតាំងធ្វើការដោះស្រាយសំណុំរឿងចំនូនពី ១០ ទៅ ១៥ ករណីក្នុង មួយខែ ចំណែកមេធាវីអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលដោះស្រាយបានចំនូន ៣ ករណីក្នុងមួយ ខែ។⁹⁰ ជាទូទៅ មេធាវី គណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា មានវ័យក្មេង ពុំមានបទ ពិសោធន៍ និងកំពុងស្វែងរកការសាកល្បង ប៉ុន្តែធ្វើការដោះស្រាយសំណុំរឿងធំៗពាក់ព័ន្ធនឹង បទឧក្រិដ្ឋ ឬអនីតិជន។⁹¹

២៤. ស្របពេលដែលពុំមានភាពជាតំណាងគ្រប់គ្រាន់ គេក៏សង្កេតឃើញថាពុំមានដំណើរការ ផ្តល់លទ្ធភាពឱ្យទទួលបានសំណងសមរម្យនោះដែរ នៅពេលដែលសិទ្ធិទទួលបានជំនួយផ្នែក

⁸⁶ "Justice versus corruption: Challenges to the independence of the judiciary in Cambodia", IBAHRI, September 2015, p. 48.

⁸⁷ Of 558 defendants involved in monitored cases at the Court of Appeal between November 2016 and October 2017, 439 (79%) were represented by a lawyer. Of these, 6 were charged with a felony for which representation is mandatory. See "Fair Trial Rights in Cambodia: Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, p. 37.

88 See for example, "Fair Trial Rights in Cambodia", Sixth Bi-annual Report, CCHR, December 2013, p. 29, available at http://sithi.org/tmp/admin/article/files/CCHR Sixth%20Bi-annual%20Reports%20on%20Fair%20Trial%20Rights December 2013(English).pdf (last visited 4 July 2018); "Fair Trial Rights in Cambodia", Fifth Bi-annual Report, CCHR, November 2012, p. 33, available at http://sithi.org/tmp/admin/article/files/2012 11 15 CCHR TMP 5th Bi-annual Report%20 Eng.pdf (last visited 4 July 2018).

⁸⁹ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 77.

⁹⁰ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 53.

⁹¹ Kai Hauerstein, Assessment Report: Assessing the provision of legal aid and proposing policy recommendations, Final Draft, June 2018, p. 77.

ច្បាប់ ឬសិទ្ធិទទូលបានការការពារប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពគ្រូវបានបំពាននោះ។ ២៥. ទោះបីជំនួយការមេធាវី ការិយាល័យមេធាវី ឬស្ថាប័នផ្សេងៗទៀតអាចដើរតូនាទីសំខាន់ នៅក្នុងការផ្ដល់ជំនួយផ្នែកច្បាប់ក៏ដោយ ប៉ុន្តែច្បាប់ស្ដីពីគណ:មេធាវីចែងថា មានតែមេធាវី ដែលបានចុះបញ្ជីប៉ុណ្ណោះដែលអាចផ្ដល់សេវាពិគ្រោះយោបល់ផ្នែកច្បាប់ ដែលត្រូវបានប្រើ ប្រាស់ជាមូលដ្ឋានដើម្បីរឹតបន្ដឹងការចូលរួមចំណែករបស់មេធាវីទាំងនោះ នៅក្នុងការផ្ដល់ ជំនួយផ្នែកច្បាប់។ ១១

អនុសាសន៍៖

- x. ត្រូវបង្កើនចំនូនមេធាវីចុះបញ្ជីជារៀងរាល់ឆ្នាំនៅ គណៈមេធាវីនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ស្របទៅតាមតម្រូវការជាក់ស្ដែងរបស់ប្រទេសហើយ ដែលធានាថា ការស៊ីសំណូក និង សម្ពន្ធភាពនយោបាយពុំរឹតបន្ដឹងទៅលើការទទួលយកមេធាវីឡើយ។
- xi. ត្រូវធ្វើវិសោធនកម្មមាត្រា ៤ នៃច្បាប់ស្តីពីគណ:មេធាវីដើម្បីអនុញ្ញាតឱ្យជំនួយការមេធាវី ផ្តល់សេវាជំនួយផ្នែកច្បាប់ និងធ្វើឱ្យមានលក្ខណ:ផ្លូវការនូវតូនាទី និងលក្ខខណ្ឌបណ្តុះ បណ្តាលជំនួយការមេធាវីនៅត្រឹមឆ្នាំ២០២០។
- xii. នៅត្រឹមឆ្នាំ២០២០ ត្រូវចែងនៅក្នុងច្បាប់អំពីដំណើរការផ្ដល់លទ្ធភាពទទូលបានសំណង នៅពេលដែលសិទ្ធិទទូលបានជំនួយផ្នែកច្បាប់ ត្រូវបានរំលោភបំពាននៅត្រឹមឆ្នាំ ២០២០។

៤. ការទទួលបានព័ត៌មានផ្នែកច្បាប់

២៦. រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានទទួលស្គាល់សិទ្ធិទទួលបានព័ត៌មានអំពីច្បាប់ជាបុរេលក្ខខណ្ឌ មូលដ្ឋានសម្រាប់ដំណើរការនីតិរដ្ឋដ៏ត្រឹមត្រូវ⁹³ ដូចមានចែងនៅក្នុងអនុសាសន៍ខាងដើមនៅ

⁹² Article 3 of the Law on the Bar determines "The lawyer may advise and prepare documents in the judicial field. The lawyer may be assigned by the parties or the judge to fulfill the function of conciliator or mediator. The lawyer may be assigned as an arbitrator only where permitted by the law" and Article 4 determines "Apart from those lawyers who are members of the Bar Association, no one may perform this profession or provide legal consultation or prepare judicial documents for compensation, except when such legal consultation or preparation of documents is an ancillary job to their profession or is a function permitted by the law" see Law on the Bar, 1995, available at https://www.wto.org/english/thewto-e/acc-e/khm-e/WTACCKHM3A3_LEG_50.pdf [unofficial translation in English (last visited 2 July 2018).

⁹³ Although there is no global consensus on the universality of the right of public access to legal information, it remains one of the basic principles of the rule of law: see Leesi Ebenezer Mitee, "The Right of Public Access to Legal Information: A Proposal for its Universal Recognition as a Human Right", German Law Journal, Vol. 18 No.
06,
2017,

https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/5a088d8c41920291507b818c/1510509965 672/05 Vol 18 No 06A Mitee.pdf (last visited 29 June 2018); Maeve McDonagh, "The Right to Information in International Human Rights Law", Oxford University Press, 20 February 2013, available at

ក្នុងវដ្ដ ការត្រូតពិនិត្យឡើងវិញជាសកលតាមកាលកំណត់លើកទី 2⁹⁴ នៅក្នុងផែនការយុទ្ធ សាស្ត្រជាតិ**២០១៤-២០១៨** របស់ខ្លួនដោយកំណត់អាទិភាពទៅលើ "ការលើកកម្ពស់ការទទួល បានព័ត៌មានអំពីប្រព័ន្ធតុលាការ⁹⁵ និងពង្រាងច្បាប់ខែមករា ឆ្នាំ២០១៨ របស់ខ្លួនអំពីការទទួល បានព័ត៌មាន។⁹⁶ ទោះជាយ៉ាងនេះក្ដីការទទួលបានព័ត៌មានផ្នែកច្បាប់ និងយុត្តិសាស្ត្រក្នុង ប្រទេសកម្ពុជានៅតែមានកម្រិត មិនទៀងទាត់ យឺតយ៉ាវ និងវិមជ្ឈការ ដូច្នេះ ករណីនេះជា ឧបសគ្គចំពោះនីតិរដ្ឋប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព។

៤.១. ការទទួលបានឯកសារច្បាប់ និងបទប្បញ្ញត្តិនៅមានកម្រិត និងមិនទូទៅ

២៧. ដោយអនុវត្តតាមអនុសាសន៍មុន⁹⁷ សេចក្តីព្រាងច្បាប់ខែមករា ឆ្នាំ២០១៨ របស់រាជរដ្ឋាភិ បាលកម្ពុជា ស្តីពីការទទួលបានព័ត៌មាន⁹⁸ ទទួលស្គាល់ថា រដ្ឋមានកាតព្វកិច្ចនៅក្នុងការធ្វើ

http://www.corteidh.or.cr/tablas/

<u>r30698.pdf</u> (last visited 29 June 2018). Under Article 19(2) of the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), the public has the "freedom to seek, receive and impart information and ideas of all kinds", which include to access laws passed by their government, while General Comment n°34, which interprets that article, specifically notes that the public has "a right of access to information held by public bodies": *see ICCPR General Comment*, 12 September 2011, UN Doc. CCPR/C/GC/34 para. 18, available at http://www2.ohchr.org/english/bodies/

hrc/docs/gc34.pdf (last visited 29 June 2018). Cambodia is a signatory to the ICCPR, and the ICCPR applies to Cambodian laws through its Constitution: see Article 31: The Kingdom of Cambodia shall recognize and respect human rights as stipulated in the United Nations Charter, the Universal Declaration of Human rights, the covenants and conventions related to human rights, women's and children's rights.

Everyone must be accountable to laws that are publicly promulgated and consistent with international human rights standards. This obligation to provide access to information was highlighted by the UN Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia, Professor Rhona Smith, developing that "All persons, institutions and entities must be accountable to publicly promulgated, independently adjudicated laws which are consistent with international human rights standards.", In UN Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia, Professor Rhona Smith, "End of mission statement", OHCHR, 14 March 2018, para. 11, available at https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22819&LangID=E (last visited 29 May 2018).

⁹⁴ See Annex 2. recommendation 118.91: "Continue its efforts to enhance the rule of law as enshrined in its Constitution" (Singapore); recommendation 118.27: "Give continuity to legislative and institutional reforms for the promotion and protection of human rights" (Nepal). See also recommendation 118.64: "Increase the awareness-raising campaign on the rights of women and children, involving journalists and media professionals as one of its focus groups" (Italy)..

⁹⁵ RGC, National Strategic Development Plan, 2014-2018, para. 2.16, available at http://cdc-crdb.gov.kh /cdc/documents/NSDP 2014-2018.pdf (last visited 1 May 2018).

/cdc/documents/NSDP_2014-2018.pdf (last visited 1 May 2018).

96 Draft released by the Ministry of Information with the collaboration of UNESCO, which is currently being publicly discussed. Draft of the *Law on Access to Information*, Ministry of Information, Website, available at http://www.a2i.info.gov.kh/html/law eng.php (last visited 6 June 2018).

⁹⁷ See Annex 2. recommendation 118.17: "Establish a law on freedom of information in accordance with international standards" (Belgium); recommendation 118.18: "Adopt legislative and other measures that promote the enjoyment of freedom of expression" (Belgium).

⁹⁸ Draft released by the Ministry of Information with the collaboration of UNESCO, which is currently being publicly discussed. Draft of the *Law on Access to Information*, Ministry of Information, Website, available at http://www.a2i.info.gov.kh/html/law eng.php (last visited 4 July 2018).

See recommendation 118.17 (accepted by Cambodia): "Establish a law on freedom of information in accordance with international standards" *In Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Cambodia*, recommendation 118.17 (Belgium), 27 March 2014, UN Doc. A/HRC/26/16, available at <a href="https://documents-dds-national-

បច្ចុប្បន្នភាព និងជ្យព្វផ្សាយព័ត៌មានអំពី "ច្បាប់ បទប្បញ្ញត្តិ គោលនយោបាយ សេចក្តីសម្រេច និងកាតព្វកិច្ចរបស់ស្ថាប័នសាធារណ:ពាក់ព័ន្ធនឹងសិទ្ធិ សេរីភាព ប្រយោជន៍សាធារណ:"។⁹⁹ ទោះបីយ៉ាងណា ស្របពេលនោះ ស្ថាប័នសាធារណ:ត្រូវបានផ្តល់ ឆន្ទានុសិទ្ធិនៅក្នុងការ "កាត់បន្ថយ ឬពន្យារពេលក្នុងការ [បញ្ចេញ] ព័ត៌មានសម្ងាត់មួយផ្នែក ឬទាំងស្រុង" ក្នុងរយៈពេលរហ្វតដល់ ២៥ ឆ្នាំ នៅក្នុងកាលៈទេសៈជាច្រើនៗ¹⁰⁰ ខ្លឹមសារនេះ ដែលមិនស្របតាមលក្ខខណ្ឌតូចចង្អៀតនៃច្បាប់អន្តរជាតិ មានលក្ខណៈមិនច្បាស់លាស់ ទ្វើយៗ¹⁰¹

២៨. នៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្ដែង រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាខ្វះវិធីសាស្ត្ររួមនៅក្នុងការផ្ដល់ព័ត៌មាន អំពីច្បាប់។ ព័ត៌មានមានកម្រិតដែលត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយ ត្រូវបានបញ្ជូនយ៉ាងទូលំទូលាយនៅ លើគេហទំព័រ 102 និងទំព័រហ្វេសប៊ុកជាច្រើន 103 របស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា។ ឧទាហរណ៍ ទំព័រ

ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/127/27/PDF/G1412727.pdf?OpenElement (last visited 4 July 2018).

Article 6 of the Draft Law on Access to Information: "All public institutions shall abide by the principle of maximum disclosure. Forward this end, they shall regularly update and broadly disseminate information about action plans, budgeting, fulfillment of tasks, responsibilities, and other decisions in connection with national and public interests such as: (...) d) Laws, regulations, policies, decisions, and duties of public institutions relating to rights, freedoms, obligations, and public interests."

¹⁰⁰ Article 21 of the *Draft Law on Access to Information* says this discretionary power is between "7 (seven) days to 1 (one) year from the date of issuance, for documents related to secret internal meetings of public institutions, secret appointments, and other secret examinations." (para 1) and "25 (Twenty-five) years from the date of issuance or the date on which a matter has been settled, for documents related to national defense and security matters, diplomatic relations, public orders, economy, technology, civil status books, notarial letters, and court cases." (para 2).

¹⁰¹ "The State party had an obligation either to provide the author with the requested information or to justify any restrictions of the right to receive State-held information under article 19, paragraph 3, of the Covenant, which allows certain restrictions but only as provided by law and necessary: (a) for respect of the rights or reputations of others; and (b) for the protection of national security or of public order (order public), or of public health or morals." In UN Human Rights Committee, Toktakunov v. Kyrgyzstan, 21 April 2011, UN Doc. CCPR/C/101/D/1470/2006, available

http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2011.03.28 Toktakunov v Kyrgystan.pdf (last visited 4 July 2018).

and RGC. "Ministry Education, Youth Sport", Website, of http://www.moeys.gov.kh/en/home.html (last visited 4 July 2018); RGC, "Ministry of Commerce", Website, available at https://www.moc.gov.kh/en-us/ (last visited 4 July 2018); National Assembly, "រដ្ឋសភា នៃព្រះរាជា

ណាច់ក្រកម្ពុជា", Website, available at http://www.national-assembly.org.kh/ (last visited 4 July 2018) And also "National National Assembly, Assembly Cambodia", Website, available https://www.facebook.com/CambodiaAssembly/ (last visited 4 July 2018).

¹⁰³ In Cambodia, social medias, in particular Facebook, remains important for the Cambodian social life. In 2015, Internet and Facebook have surpassed TV to become Cambodians' most important source of news about Cambodia, and the importance that the users give to Internet is increasing every year: see Kimchhoy Phong, Lihol Srou, & Javier Solá, "Research Study on Mobile Phones and Internet Use in Cambodia 2016", USAID, Development Innovations, The Asia Foundation & Open Institute, December 2016, available at http://www.open.org.kh/research/phones_2016.pdf (last visited 4 July 2018).; "Internet passes TV as Go-To news source", The Cambodia Daily, 16 December 2016, available at https://www.cambodiadaily.com/news/internetpasses-tv-go-news-source-122055/ (last visited 4 July 2018).

ហ្វេសប៊ុករាជកិច្¹⁰⁴ ដែលជាបណ្តាញទំនងជាផ្លូវការសម្រាប់ផ្សព្វផ្សាយតាមអ៊ីនធឺណិតនូវ ព្រះរាជក្រឹត្យ អនុក្រឹត្យ សេចក្ដីប្រកាស សេចក្ដីសម្រេច និងសារាចរណ៍ណែនាំមួយចំនួនពី ខុទ្ធកាល័យមហាក្សត្រ រដ្ឋាភិបាល និងក្រសួងនានា។¹⁰⁵

កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជានៅក្នុងការបង្កើនការយល់ដឹងផ្នែកច្បាប់ របស់ខ្លួននៅតែមានកម្រិត។ ក្រសួងយុត្តិធម៌ដែលទទូលខុសត្រូវ¹⁰⁶ ក្នុងការ ចំណេះដឹងអំពីច្បាប់ និងនីតិវិធីដល់ប្រជាជន និងផ្តល់ការបណ្តុះបណ្តាលអំពីច្បាប់ដើម្បីលើក កម្ពស់ការយល់ដឹង និងការអនុវត្តសម្រាប់មន្ត្រីអនុវត្តច្បាប់^{*107} រហូតមកដល់ពេលនេះបាន ផលិតវីដេអូបណ្តុះបណ្តាលបណ្តោះអាសន្នតែមួយចំនូនតូចនៅលើយូធូបតែប៉ុណ្ណោះ¹⁰⁸។ ជាងនេះទៅទៀត នៅពេលសន្យា ការបណ្តុះបណ្តាលទាំងនេះសំដៅតែទៅលើមន្ត្រីប៉ុណ្ណោះ គឺមិនមែនប្រជាពលរដ្ឋទូទៅឡើយៗ¹⁰⁹

៣០. ភាគីទីបីបានខិតខំបំពេញចន្លោះខ្វះខាតព័ត៌មាន។ កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងទាំងនេះរួមមាន ការព្យាយាមនៅក្នុងការជួយរដ្ឋាភិបាលដើម្បីកសាងប្រព័ន្ធទិន្នន័យច្បាប់មួយដែលមិនត្រូវបាន ជោគជ័យនៅឡើយ គឺវេទិកាព័ត៌មានដែលផ្ដួចផ្ដើមឡើងដោយអង្គការសង្គមស៊ីវិល ("អង្គការ សង្គមស៊ីវិល $^{\prime}$) 110 ការអនុវត្តរបស់អ្នកប្រកបវិជ្ជាជីវៈច្បាប់ និងមន្ត្រីរាជការនៅក្នុងការចែករំលែក

¹⁰⁴ Mech Dara & Shaun Turton, "Royal Gazette to move online", The Phnom Penh Post, 2 February 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/royal-gazette-move-online (last visited 4 July 2018).

^{105 &}quot;អគ្គនាយកដ្ឋាន រាជកិច្ចនិងសេវាកុំព្យុទ័រ", General Department - Official Gazette & Computer Service, Facebook page, available at https://bit.ly/2sY1JKR (last visited 4 July 2018).

¹⁰⁶ The National Strategic Plan for 2014-2018 aims to "Improve institutional capacity and governance at both national and sub-national levels and ensuring effectiveness and efficiency of public services to better serve the people" by "achiev[ing] a credible and stable legal and judicial system that promoted human rights and dignity, strengthened the rule-of-law principle of a liberal democracy, ensured social justice"; see Royal Government of Cambodia, National Strategic Development Plan, 2014-2018, paras. 1.9, 2.11, available at http://cdccrdb.gov.kh/cdc/documents/NSDP_2014-2018.pdf (last visited 4 July 2018).

RGC, National Strategic Development Plan, 2014-2018, para. 2.11, available at

http://cdccrdb.gov.kh/cdc/documents/NSDP 2014-2018.pdf (last visited 4 July 2018).

RGC, National Strategic Development Plan, 2014-2018, para. 2.17, available at http://cdccrdb.gov.kh/cdc/documents/NSDP 2014-2018.pdf (last visited4 July 2018).

The broadcasts are approximately 30 minutes long per video and explain various laws. They are available on YouTube and were uploaded by interested citizens rather than the government. They are easy to find but have not been updated recently. Example video: Kimdo Dara, "1/ ការរៀបចំបង្កើតក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ និង

នគរបាលយុត្តិធម៌", YouTube, available at

https://www.youtube.com/watch?v=dLKjqfNtdQE&list=PL48iwV2gkPaf2F5OvIiQE65ZiDyZkApda (last visited 4 July 2018).

^{109 &}quot;For developing, strengthening, and training human resources, MOJ focused on improving law and court service delivery by providing 39 trainings on fundamental laws, laws related to protect women and children, and other skills to judges, prosecutors, court clerks, justice officers and officials, in both capital and provinces", In RGC, National Strategic Development Plan, 2014-2018, para. 2.19, available at http://cdc-<u>crdb.gov.kh/cdc/documents/NSDP_2014-2018.pdf</u> (last visited 4 July 2018).
 <u>110 Examples</u> "Sithi.org", Website, CCHR, available at http://www.sithi.org/ (last visited 4 July 2018);

ច្បាប់ និងបទប្បញ្ញត្តិថ្មីៗនៅលើទំព័រហ្វេសប៊ុក ការបង្កើតឯកសារច្បាប់¹¹¹ និងការបណ្តុះ បណ្តាលជាញឹកញាប់ដែលដឹកនាំដោយអង្គការអន្តរជាតិ ឬអង្គការសង្គមស៊ីវិល។ យ៉ាងនេះក្ដី កង្វះខាតព័ត៌មានអំពីច្បាប់នៅតែធ្វើឱ្យប្រជាពលរដ្ឋទូទៅទទូលរងគ្រោះយ៉ាងធ្ងន់ ឧទាហរណ៍ ពលរដ្ឋបានរាយការណ៍អំពីផលវិបាកនៅក្នុងការកំណត់ថាតើច្បាប់អ្វីខ្លះ ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងជម្លោះដីធ្លី 112 និងសំណុំរឿងពាក់ព័ន្ធនឹងស្ត្រី 113 និងអ្នកស្រឡាញ់ភេទដូច គ្នាៗ¹¹⁴

ជំហានទីមួយនៅក្នុងការអនុញ្ញាតឱ្យពលរដ្ឋទទូលបានសិទ្ធិស្របច្បាប់របស់ខ្លួនដោយ ត្រឹមត្រូវ គឺត្រូវផ្សព្វផ្សាយអំពីចំណេះដឹង និងព័ត៌មានអំពីច្បាប់តាមរយៈប្រព័ន្ធទិន្នន័យច្បាប់ គ្រប់ជ្រុងជ្រោយ សាមញ្ញ ឥតគិតថ្លៃ និងងាយស្រួលប្រើប្រាស់ដែលមាននូវច្បាប់¹¹⁵ និងយុត្តិ សាស្ត្រ។ ជាពិសេស ការអនុវត្តនេះនឹងជួយលើកកម្ពស់ការទទួលបានយុត្តិធម៌សម្រាប់សហ គមន៍ងាយរងគ្រោះតាមរយៈការកាត់បន្ថយតម្រូវការបង់ប្រាក់ជូនអ្នកជំនាញ ដំណើរដែលមិនចាំបាច់ និងគោរពតាមគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព ១៦.១០ ដែល ផ្តោតទៅលើការទទួលបានព័ត៌មានៗ¹¹⁶

[&]quot;Chbab.net", Website, Destination Justice, available at http://www.chbab.net/ (last visited 4 July 2018); "Open Development Cambodia", Website, available at https://opendevelopmentcambodia.net/database/laws-policiesand-agreements (last visited 4 July 2018).

¹¹¹ For example, Hor Peng, Kuong Teilee, Prom Rodolphe, Renoux Thierry-Serge & Taing Ratana, Annotated Constitution of the Kingdom of Cambodia, ed. 1, Destination Justice, 2017.

¹¹² The 2015 NGO Forum on Cambodia study looks at land disputes in selected operation areas, with 382 people surveyed using Simple Random Sample. It reveals that 52.1% of respondents "aware of their right to have a friend, lawyer or NGO/CBO representative assist him/her in the reconciliation process." In Dr. Hean Sokhom, "A Study on Land Disputes in Four Provinces of Cambodia: Mapping, Impacts, and Possible Solutions", The NGO Forum on Cambodia, Land Security Project, November 2015, pp. iv-v, available at http://ngoforum.org.kh/files/

⁵³⁰⁸¹⁵⁵d9421e8c8436b13d783eef490-Report--Study-on-Land-Disputes-in-Four-Provinces-of-Cambodia-

Eng.pdf (last visited 4 July 2018).

113 "In Cambodia today, women are often unaware of their fundamental rights and lack the means to assert them. Families of women survivors and their communities are frequently unresponsive to safeguard those rights. Stakeholders are not sufficiently coordinated to respond adequately to violence while important gaps in implementation of related policies and laws still remain." In Dr. Dagmar Baer & Mr. Rodrigo Montero Cano, "Access To Justice for Women Programme", GIZ Cambodia, March 2015, available at https://phnompenh.diplo.de/blob/1266218/

<u>2d3302aa4313018f4f454a6f2065db47/fs-access-to-justice-data.pdf</u> (last visited 4 July 2018).

¹¹⁴ "The Social Exclusion Report asked if LGBT respondents had heard of certain national laws and policies. The laws on child rights were known to 72 percent of respondents, followed by labour laws (known to 62 percent), divorce, anti-human trafficking and the Commune Safety Policy (known to 59, 57 and 47 percent respectively)." In "Being LGBTIQ in Asia: Cambodia Country Report", UNDP, USAID, 2014, p. 36, available at http://www.asia-pacific.undp.org/content/dam/rbap/docs/Research% 20&% 20Publications/hiv_aids/rbap-hhd-2014-blia-cambodia-country-report.pdf (last visited 4 July 2018).

¹¹⁵ Legislation would include the Constitution, laws (Chbab), Royal decrees (Preah Reach Kret), sub-decrees (Anu-Kret), proclamations (Prakas), decisions (Sech Kdei Samrach), circulars (Sarachor), Bylaw (Deika), and also International Conventions ratified by Cambodia.

¹¹⁶ "Target 16.10: Ensure public access to information and protect fundamental freedoms, in accordance with

អនុសាសន៍

- ត្រវអនុម័ត និងធានាថា ច្បាប់ស្ដីពីការទទួលបានព័ត៌មានការពារប្រកបដោយប្រសិទ្ធ xiii. ភាពនូវសិទ្ធិក្នុងការទទូលបានព័ត៌មានអំពីច្បាប់ ដោយគោរពឱ្យបានពេញលេញនូវ កាតព្វកិច្ចសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិរបស់ប្រទេសកម្ពុជា និងស្របតាមគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ ប្រកបដោយចីរភាព ១៦.១០.០២។
- បង្កើតប្រព័ន្ធទិន្នន័យព័ត៌មានអំពីច្បាប់ផ្លូវការឥតគិតថ្លៃអាចទទួលបាន និងជាព័ត៌មាន xiv. ថ្មីៗ ដែលរួមមានដូចជារាល់ច្បាប់ អនុក្រឹត្យ ព្រះរាជក្រឹត្យ សារាចរណ៍ណែនាំ និងបទ ប្បញ្ញត្តិនានានៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជានៅត្រឹមឆ្នាំ២០២១។

៤.២. ការទទូលបានព័ត៌មាន និងសេចក្តីសម្រេចនានានៃប្រព័ន្ធតុលាការគ្រូវបានរឹតត្បិត យ៉ាងខ្លាំង

៣២. ផែនការយុទ្ធសាស្ត្រជាតិរបស់រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាសម្រាប់ឆ្នាំ**២០១៤-២០១៨** មានគោល ដៅ "ដាក់ឱ្យប្រើប្រាស់នូវទិន្នន័យចុះបញ្ជីតុលាការតាមប្រព័ន្ធព័ត៌មាន" និង "លើកកម្ពស់ការ ទទួលបានព័ត៌មានអំពីប្រព័ន្ធតុលាការ រួមទាំងសេចក្ដីសម្រេច និងដំណើរការក្ដីរបស់តុលាការ និងព័ត៌មានរដ្ឋបាលជាទៀងទាត់ពាក់ព័ន្ធនឹងសំណុំរឿងមិនទាន់ដោះ របាយការណ៍រដ្ឋបាល ស្រាយ ដែលរួមមានព័ត៌មានអំពីស្ថានភាព និងការកំណត់ពេលវេលាជាដើម"។¹¹⁷ ប៉ុន្តែនៅក្នុង ទោះបីមានកិច្ខខិតខំប្រឹងប្រែងមួយចំនួន ឧទាហរណ៍ដើម្បីផ្តល់ដំណឹងអំពីការ កំណត់ពេលសវនការជាដើមអាចទទូលបាន តែព័ត៌មានសំខាន់ៗ ជាពិសេស សេចក្ដីសម្រេច របស់តុលាការ នៅតែមានមិនទាន់ទទួលបានទូលំទូលាយនៅឡើយ។

ទោះបីក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញធ្វើការផ្សព្វផ្សាយជាទៀងទាត់អំពីសេចក្ដីសម្រេចរបស់ខ្លួនក៏ ដោយ¹¹⁸ តែព័ត៌មានពាក់ព័ន្ធនឹងសេចក្ដីសម្រេចមករបស់តុលាការពុំអាចត្រូវបានស្វែងរកបាន កង្វះការទទូលបានព័ត៌មាននេះធ្វើឱ្យការអនុវត្តសេចក្តីសម្រេចតុលាការមិនអាចធ្វើ ទៅបាន និងរារាំងមេធាវីមិនឱ្យធ្វើកិច្ចការពារផ្លូវច្បាប់ប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព។ យ៉ាងណាក្ដី បានផ្ដួចផ្ដើមឱ្យមានការពិភាក្សាអំពីការផ្សព្វផ្សាយសេក្ដីសម្រេចជាមួយនឹង សាលាឧទូរណ៍

26

national legislation and international agreements." In "Two Indicators for the SDG 16.10, Target on Access to Information", GFMD, 5 June 2015, available at https://gfmd.info/en/site/news/797/Two-indicators-for-the-SDG-1610-target-on-access-to-information.htm (last visited 4 July 2018).

¹¹⁷ RGC, National Strategic Development Plan, 2014-2018, para. 2.16, available at http://cdc-crdb.gov.kh/cdc/ documents/NSDP_2014-2018.pdf (last visited 4 July 2018).

118 "Constitutional Council of Cambodia", Website, available at http://www.ccc.gov.kh (last visited 4 July 2018).

ការិយាល័យឧត្តមស្នងការទទូលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស ៗ²³ តម្លាភាពនៃសេចក្តីសម្រេចកាន់តែខ្ពស់ នឹងនាំឱ្យកាន់តែមានសង្គតិភាព និងភាពច្បាស់លាស់អំពីច្បាប់ ហើយសាធារណជនកាន់តែ មានភាពជឿជាក់លើប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌។¹¹⁹

៣៤. ដើម្បីដោះស្រាយកង្វះខាតព័ត៌មានអំពីប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ និងសេចក្តីសម្រេចនានានៃប្រព័ន្ធ យុត្តិធម៌ អង្គការសង្គមស៊ីវិល និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលបានអនុវត្តការតាមដាន¹²⁰ បង្កើត កម្មវិធីអប់រំ ឬបណ្តុះបណ្តាលអំពីច្បាប់ 121 និងផ្សព្វផ្សាយសៀវភៅអំពីនីតិសាស្ត្រកម្ពុជា។ 122

អនុសាសន៍

ជ្យព្វជ្ជាយរាល់សេចក្តីសម្រេចថ្មីៗរបស់តុលាការកំពូល និងសាលាឧទ្ធរណ៍អំពីសេចក្តី XV. សម្រេចទាំងនោះតាមអនឡាញដែលអាចចូលមើលដោយសេរីនៅត្រឹមឆ្នាំ២០២១។

d.m. ការទទួលបានយុត្តិធម៌នៅតាមតំបន់ជនបទនៅមានកម្រិតទាបខ្លាំង

៣៥. ទោះបីមានសាលាដំបូងនៅទូទាំងប្រទេសកម្ពុជាក៏ដោយ ប៉ុន្តែមានសាលាឧទ្ធរណ៍ និង តុលាការកំពូលមានតែមួយប៉ុណ្ណោះដែលតុលាការទាំងពីរនេះស្ថិតនៅទីក្រុងភ្នំពេញ។ ជាលទ្ធ ផល »៦៩% នៃសំណុំរឿងសាលាឧទ្ធរណ៍ត្រូវបានបើកសវនការដោយកំបាំងមុខ^{»123} ហើយការ ទទួលបានយុត្តិធម៌នៅមានកម្រិតទាបខ្លាំងសម្រាប់ពលរដ្ឋដែលរស់នៅក្រៅរាជធានីភ្នំពេញ។ យោងតាមច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំនៃតុលាការ 124 រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជា បានប្តេជ្ញាចិត្តបង្កើត

^{119 &}quot;Greater transparency in judicial decision-making should lead to greater legal certainty, more consistent decisions on evidence and the application of the law and thereby strengthen public perception in the independence of the judiciary." In UN Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia, Professor Rhona Smith, "End of mission statement", OHCHR, 14 March 2018, available http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/

DisplayNews.aspx?NewsID=22819&LangID=E (last visited 4 July 2018).

120 For instance, OHCHR trial monitoring: "The aims of trial monitoring are to track progress on specific cases of interest and to carry out a broader analysis of the administration of justice, including the actual functioning, qualifications and training of all relevant court and law enforcement officials and personnel. Through trial monitoring, OHCHR observes the level of respect for due process in the administration of justice, and in so doing, it encourages the tribunal under observation to provide a fair trial and apply national and international human rights law in national court proceedings". In "Trial Monitoring", OHCHR, Website, available at http://cambodia.ohchr.org/en/rule-of-law/trial-monitoring-0 (last visited 4 July 2018).

^{121 &}quot;Our Work", CCHR, Website, available at http://www.cchrcambodia.org/index_old.php?url=project_page /project_page.9php&p=project_profile.php&id=3&pro=HRE&pro_id=101&show=show (last visited 4 July 2018).

¹²² Hor Peng, Kuong Teilee, Prom Rodolphe, Renoux Thierry-Serge & Taing Ratana, Annotated Constitution of the Kingdom of Cambodia, Destination Justice, 2017.

¹²³ Bridget Di Certo & Phak Seangly, "Regional courts of appeal on horizon", The Phnom Penh Post, 2 July 2012, available at https://www.phnompenhpost.com/national/regional-courts-appeal-horizon (last visited 4 July 2018). ¹²⁴ Article 35 of the *Law on the Organization of the Courts*: "The Courts of Appeal include the Phnom Penh Court Appeals and regional Courts Appeals", available http://www.pscljr.gov.kh/media/documents/Law%20on%

សាលាឧទ្ធរណ៍តាមតំបន់ដើម្បីកាត់បន្ថយការចំណាយក្នុងការឡើងតុលាការ 125 និងផ្តល់ ប្រយោជន៍ដល់ពលរដ្ឋក្រីក្រ។¹²⁶ ក្រសូងយុត្តិធម៌បានថ្លែងនៅក្នុងឆ្នាំ២០១៥ ថាខ្លួន "ចង់ឱ្យ ពលរដ្ឋធ្វើដំណើរដោយងាយស្រួល [ទៅសាលាឧទ្ធរណ៍ថ្នាក់តំបន់]"ៗ¹²⁷ ទោះបីបច្ចុប្បន្នមាន ការសាងសង់ចំនួនបីកន្លែង ហើយគោលដៅសំខាន់គឺចង់ឱ្យមានសាលាឧទុរណ៍ចំនួនប្រាំពីរ ក៏រហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ននេះនៅមានតែមួយប៉ុណ្ណោះដែល នៅទូទាំងប្រទេសកម្ពុជាក៏ដោយ ស្ថិតនៅក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ។¹²⁸

៣៦. *ផ្ទះយុត្តិធម៌*²⁹ ត្រូវបានបង្កើតឡើងនៅក្រោមកម្មវិធី "ការទទូលបានយុត្តិធម៌ក្នុងប្រទេស កម្ពុជា" របស់កម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍អង្គការសហប្រជាជាតិ (យូអិនឌីភី) ឆ្នាំ២០០៦¹³⁰ ដែលផ្តល់នូវ ជម្រើសលើការដោះស្រាយជម្លោះក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ សម្រាប់ពលរដ្ឋកម្ពុជានៅក្នុងស្ថានភាព ដែលភាគច្រើនរួមមាន ការលែងលះ ជម្លោះដីធ្លី និងការធ្វើកិច្ចសន្យា។ កម្មវិធីនេះគូសបញ្ជាក់ អំពីតម្រវការនៃព័ត៌មានច្បាប់អំពីបញ្ហាដែលកើតឡើងជាប្រចាំថ្ងៃទាំងនេះ¹³¹ និងអត ប្រយោជន៍នៃការដោះស្រាយជម្លោះក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ¹³² លើប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌បែបចាស់ ជា

20the%20organization%20of%20the%20Courts 709100950.pdf (last visited 4 July 2018).

¹²⁵ Article 14(5) of the ICCPR: "Everyone convicted of a crime shall have the right to his conviction and sentence being reviewed by a higher tribunal according to law".

¹²⁶ Fact Sheet, "Institutions Series: The Appellate Court of Cambodia", CCHR, Volume 5 – The Appellate Court available https://cchrcambodia.org/admin/media/factsheet/factsheet/english/2012 07 29

CCHR_Institutions_Fact_Sheet_The_Appellate_Court_of_Cambodia%20(ENG).pdf (last visited 4 July 2018).

127 Chhay Channyda, "Provinces tapped for appeal court project", The Phnom Penh Post, 29 July 2015, available at https://www.phnompenhpost.com/national/provinces-tapped-appeal-court-project (last visited 1 May 2018).

¹²⁸ លីហៀង, "ក្រសួងយុត្តិធម៌ បង្កើតតុលាការសាលាឧទូរណ៍ នៅតាមខេត្តចំនួន៣", Kleykley, 29 available http://kleykley. June 2018.

sabay.com.kh/article/1063199#utm_campaign=fb&utm_term=m.facebook.com (last visited 4 July 2018).

129 About the Maison de la Justice: The Maisons, located on district level and can cover several communes, are tasked with collecting and disseminating legal information, referring cases to provincial courts which cannot be settled on local level. Maison de la Justice's staff have received training in domestic violence and domestic law with some details of international law. See Claudia Melim-McLeod & Velibor Popovic, "Access to Justice in Cambodia, Project Report", 2009, available Assessment UNDP, May https://info.undp.org/docs/pdc/Documents/KHM/00042256 Final%20

Evaluation% 20Report% 202009.pdf (last visited 4 July 2018).

¹³⁰ Claudia Melim-McLeod & Velibor Popovic, "Access to Justice in Cambodia, Project Assessment Report", UNDP, May 2009.

¹³¹ Research Paper, "Dispute Resolution Outside the Judicial System at the National and Sub-National Levels", Parliamentary Institute Cambodia, June available of 2015, 13, https://www.pic.org.kh/images/2015Research/

<u>20160812%20Dispute%20Resolution%20Outside%20the%20Judicial%20System%20at%20the%20Na</u>tional%2 0and%20Sub-national_EN_Final.pdf (last visited 4 July 2018).

^{132 &}quot;It is a settlement mechanism that people can use as an alternative to deal with disputes outside of the court centered adjudication system." In, Steven Austermiller. "Cambodian Alternative Dispute Resolution", in The Introduction to Law (Konrad-Adenauer-Stiftung, 2012), p. 183

ពិសេសនៅតាមតំបន់ជនបទ ឬសហគមន៍ងាយរងគ្រោះ។¹³³

៣៧. គួរឱ្យសោកស្ដាយ *ផ្ទះយុត្តិធម៌* ទាំងអស់ត្រូវបានបិទទៅវិញតាំងពីឆ្នាំ២០១៥¹³⁴ ដោយ ប្រតិបត្តិការរបស់វាត្រូវបានញាំញីដោយ "អវត្ដមានក្នុងអត្រាខ្ពស់របស់ប្រធានផ្ទះយុត្តិធម៌ សំណុំរឿងដែលបានទទួលមានតិចតូច កង្វះការផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មាន [ដោយសារតែ] កង្វះថវិកា សម្រាប់ចំណាយរដ្ឋបាល។"¹³⁵ ការអនុវត្តឡើងវិញនូវ*ផ្ទះយុត្តិធម៌* ប្រសិនបើមានហិរញ្ញប្បទាន គ្រប់គ្រាន់ នឹង "ជួយពង្រឹង និងពង្រីកសេវា និងការប្រើប្រាស់ការដោះស្រាយជម្លោះក្រៅប្រព័ន្ធ តុលាការ"។¹³⁶

អនុសាសន៍

- xvi. ត្រូវបង្កើតសាលាឧទ្ធរណ៍តាមតំបន់ ដើម្បីបង្កើនការទទួលបានយុត្តិធម៌នៅតាមបណ្ដា ខេត្តនៃប្រទេសកម្ពុជាស្របទៅតាមច្បាប់ស្ដីពីការរៀបចំនៃតុលាការ និងធានាថា សាលា ឧទ្ធរណ៍ទាំងនេះមានដំណើរការល្អនៅត្រឹមដំណាច់ឆ្នាំ២០២៣។
- xvii. ធ្វើប្រតិបត្តិការគំនិតផ្ដួចផ្ដើមនៃផ្ទះយុត្តិធម៌ ជាមធ្យោបាយនៃការទទូលបានកិច្ចគាំ៣រ ផ្នែកច្បាប់ និងព័ត៌មានអំពីច្បាប់នៅទូទាំងប្រទេស នៅត្រឹមដំណាច់ឆ្នាំ២០២២។

៥. សិទ្ធិទទួលបានការជំនុំជម្រះប្រកបដោយយុត្តិធម៌

៥.១. *ការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្ន នៅតែកើតមានជាទម្លាប់¹³⁷*

and is demand-driven so that it can fully align its activities to those of the Parliament. *More information* at https://www.pic.org.kh/index.php/en/ (last 4 July 2018).

137 recommendation 118.61: "Take measures to avoid the use of excessive force and ensure that conditions of

arrest and pretrial detention meet international standards (Belgium)"; recommendation 119.20: "Take measures to strengthen the independence and functioning of the country's judiciary, in particular to substantially reduce the time spent by persons in pretrial detention (Austria)". In Report of the Working Group on the Universal Periodic Review: Cambodia, 27 March 2014, UN Doc. A/HRC/26/16, available at https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC

29

¹³³ "The users also expressed their view that the Commune Dispute Resolution Committees (CDRC) play a very important role in increasing the access to justice, and that the services should continue." In, "Dispute Resolution Outside the Judicial System at the National and Sub-National Levels", Research Paper, The Parliamentary Institute of Cambodia, June 2015, p. 13. CDRC is another example of an ADR.

¹³⁴ "Dispute Resolution Outside the Judicial System at the National and Sub-National Levels", Research Paper, The Parliamentary Institute of Cambodia, June 2015, p. 23.

¹³⁵ "Dispute Resolution Outside the Judicial System at the National and Sub-National Levels", Research Paper, The Parliamentary Institute of Cambodia, June 2015, p. 15.

¹³⁶ "Legal and Judicial Reform in Cambodia - Briefing Note", The Parliamentary Institute of Cambodia (PIC), February 2016, p.1, available at https://www.pic.org.kh/images/2016Research/20170505 Legal Judicial Reform Eng.pdf (last visited 4 July 2018). The Parliamentary Institute of Cambodia was founded in 2011 at the request of members of the Cambodian Parliament and its General Secretariats. PIC is independently run and funded, adheres to a policy of strict neutrality

[/]GEN/G14/127/27/PDF/G1412727.pdf?OpenElement (last visited 4 July 2018).

៣៨. ទោះបីលក្ខណ:លើកលែងនៃការឃុំខ្លួនមុនកាត់ក្តីនៅក្នុងសំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌត្រូវបាន ការពារស្របតាមច្បាប់កម្ពុជាក្តី¹³⁸ ប៉ុន្តែនៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង ការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន អាចកើតឡើងជាស្វ័យប្រវត្តិ៖¹³⁹ ឧទាហរណ៍ នៅឆ្នាំ២០១៦ មាន៧០.៦% នៃអ្នកជាប់ឃុំត្រូវ បានឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្ន ដែលក្នុងចំណោមនោះមាន ៣៦.៥% កំពុងរង់ចាំសាលក្រមស្ថាពរ ។¹⁴⁰ ការឃុំខ្លួនមុនកាត់ក្តីតែងតែមានរយៈពេលវែង ហើយអ្នកជាប់ឃុំភាគច្រើនត្រូវបានឃុំខ្លួន ដោយពុំបានកំណត់កាលបរិច្ឆេទសម្រាប់ការកាត់ទោស។¹⁴¹ ករណីដែលគូរអោយកត់សម្គាល់

In the present submission, the term pre-trial detention is to refer to the imprisonment of Defendants before the date a verdict of guilt is issued in first instance.

See Cambodian Code of Criminal Procedure, 2007, [official translation] available at http://sithi.org/admin/upload/law/2007_Criminal_Procedure_Code_in_Eng_2007.pdf (last visited 4 July 2018); see also Article 38 of the Constitution of the Kingdom of Cambodia: "The prosecution, arrest, or detention of any person shall not be done except in accordance with the law."

¹³⁹ UN Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia, Professor Rhona Smith, "End of mission statement", OHCHR, 14 March 2018, referring to the "prevalence" of pre-trial detention; Professor Rhona Smith, UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, "Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia", 27 July 2017, UN Doc. A/HRC/36/61, para. 20, available at http://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/Annual-reports/SR%20Report%20(G1722562).pdf (last visited 4 July 2018), referring to the "extensive" use of pre-trial detention.

¹⁴⁰ See "Highest to Lowest - Pre Trial Detainees/Remand Prisoners", World Prison Brief, available at http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/pre-trial-detainees?field region taxonomy tid=All (last visited 4 July 2018), which also notes that Cambodia currently ranks 9 of 217 countries in terms of pre-trial detainees/prisoners on remand; see also Mech Dara, "Prison numbers jump 20 percent", The Phnom Penh Post, 23 February 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/prison-numbers-jump-20-percent (last visited 4 July 2018).

During a visit to Correctional Centre 1 in October 2016, the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia was informed that 1,512 of the 4,736 detainees were either in provisional detention or were awaiting the outcome of appeal processes. UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, "Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia", 27 July 2017, UN Doc. A/HRC/36/61, para. 20; UN Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia, Professor Rhona Smith, "End of mission statement", OHCHR, 14 March 2018, referring to the "prevalence" of pre-trial detention; UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, "Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia", 27 July 2017, UN Doc. A/HRC/36/61, para. 20, referring to the "extensive" use of pre-trial detention; see also "Rights at a Price: Life Inside Cambodia's Prisons", Cambodian League for the Promotion and Defense of Human Rights, 25 January 2015, available at http://www.licadhocambodia.org/collection/25/life inside cambodia prison (last visited 4 July 2018); Alice Cuddy & Chhay Channyda, "Pre-Trial Lockup Rules Flouted", The Phnom Penh Post, 29 May 2015, available at https://www.phnompenhpost.com/national/pre-trial-lockup-rules-flouted (last visited 4 July 2018).

¹⁴¹ In many cases, the length of pre-trial detention is contrary to both international and domestic law. *See:* Articles 208 - 214 of the *CPC*. In international law, "*prompt*" justification must be determined on a case-by-case-basis, however the delay between the arrest of an accused and the time before the accused is brought before a judicial

¹³⁸ Article 2013 of the Cambodian Code of Criminal Procedure ("CPC"): "In principle, an accused shall have freedom. In special cases, the accused person can be temporarily detained under the conditions stated in this Section." See also Article 204, which provides that "Pre-trial detention can be applied only in the case of felony or misdemeanor charges in which the law sets the punishment of imprisonment for 1 (one) year or more" and Article 205, which reads: "Pre-trial detention may be imposed when the detention is necessary to:

^{1.} stop the offense or prevent the offense from happening again;

^{2.} prevent any interferences on witnesses or victims or prevent any collusion between the accused person and the accomplice;

^{3.} maintain evidence or material leads;

^{4.} ensure the accused is kept for the court to decide according to its procedures;

^{5.} protect the security of the accused;

^{6.} maintain public order to avoid any chaos caused by the offense."

រួមមាន ករណីដែលគេហៅថា "ករណីពិសេស ចំនូន ៥" (ជាប់ឃុំចំនូន ៤២៧ ថ្ងៃ), 142 ករណី លោកកឹម សុខា (ឃុំខ្លួនតាំងពីខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០១៧), 143 អតីតអ្នកសារព័ត៌មានវិទ្យុអាស៊ីសេរី អូន ឈិន និងយាង សុធារិន (ឃុំខ្លួនតាំងពីខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០១៧) 144 និងអ្នកផលិតខ្សែភាពយន្តជន ជាតិអូស្ត្រាលី James Ricketson (ឃុំខ្លួនតាំងពីខែមិថុនា ឆ្នាំ២០១៧) ដែលរហូតមកដល់ខែ កក្កដា ឆ្នា២០១៨ ពុំទាន់បានកំណត់ពេលបើកសវនាការកាត់ក្តីនៅឡើយទេ។ 145 "យុទ្ធនាការ ប្រឆាំងគ្រឿងញៀន" របស់ប្រទេសកម្ពុជាបាននាំឱ្យមានការដាក់ពន្ធនាគារពលរដ្ឋរាប់រយនាក់។ ស្ថានភាពអាក្រក់នៅក្នុងពន្ធនាគារ ដែលរួមមានចំនូនអ្នកទោសណែនណាន់

authority "should not exceed a few days." Human Right Committee, Communication No. 373/1989, *L. Stephens v. Jamaica* (Views adopted on 18 October 1995), *In* UN Doc. GAOR, A/51/40 (vol. II), p. 9, para. 9.6, available at http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session55/vws37355.htm (last visited 4 July 2018) (emphasis added). In addition, human rights law requires that if a person is not tried within a reasonable time after his/her arrest or detention, he/she must be released; Art 9(3) of the *ICCPR*.

¹⁴² Four staff members of ADHOC, Ny Sokha, Yi Soksan, Nay Vanda and Lim Mony – and former ADHOC staff member, who was the deputy secretary-general of the National Election Committee at the time, Ny Chakrya, were detained for 427 days without trial between 28 April 2016 and 29 June 2017. *See* Annex 1 (entry 1).

¹⁴³ See Annex 1 (entry 17); see also Niem Chheng & Ananth Baliga, "Kem Sokha's pre-trial detention extended by six months", The Phnom Penh Post, 5 March 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/kem-sokhas-pre-trial-detention-extended-six-months (last visited 4 July 2018); Niem Chheng & Ananth Baliga, "Kem Sokha's Detention Upheld as Guards Scuffle with Ex-Leader's Supporters Outside Courthouse", The Phnom Penh Post, 27 March 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/kem-sokhas-detention-upheld-guards-scuffle-ex-leaders-supporters-outside-courthouse (last visited 4 July 2018).

Article 445 of the Cambodian Criminal Code, for "supplying or making accessible to a foreign state or its agents information, processes, objects, documents, computerised data or files which are liable to prejudice the defence", http://www.sithi.org/admin/upload/law/Criminal_Code_Book_with_cover_Jan_2014.pdf (last visited 4 July 2018); Annex 1 (entry 44); see also Mech Dara, "It is revenge": Bail denied again for RFA reporters accused of espionage", 19 April 2018, The Phnom Penh Post, available at https://www.phnompenhpost.com/national/itrevenge-bail-denied-again-rfa-reporters-accused-espionage (last visited 4 July 2018); Niem Chheng, "RFA questioned", journalists The Penh available Phnom Post, June 2018, https://www.phnompenhpost.com/national/rfa-journalists-questioned (last visited 4 July 2018).

¹⁴⁵ See Annex 1 (entry 15); see also David Boyle and Hul Reaksmey, "Cambodian Court Postpones Trial of Australian Who Flew Drone at Rally", Voice of America, 16 June 2018, available at https://www.voacambodia.com/a/cambodian-court-postpones-trial-of-australian-who-flew-drone-at-

<u>rally/4440919.html</u> (last visited 18 June 2018); Erin Handley & Kim Sarom, "Jailed Australian Filmmaker James Ricketson Makes Plea for Release, 11 January 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/jailed-australian-filmmaker-james-ricketson-makes-plea-release (last visited 4 July 2018).

¹⁴⁶ Chhorn Phearun & Hannah Hawkins, "Drugs War Leaves Prisons 'On Point of Collapse'", The Cambodia Daily, 23 June 2017, available at https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:BHxrMxxtWUIJ:https://www.

cambodiadaily.com/news/drugs-war-leaves-prisons-on-point-of-collapse-

^{131678/+&}amp;cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=kh (last visited 4 July 2018); Niem Chheng & Erin Handley, "Mixed results in Cambodia's drug war: officials", The Phnom Penh Post, 6 February 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/mixed-results-cambodias-drug-war-officials (last visited 4 July 2018); Martin de Bourmont & Khouth Sophak Chakrya, "Is Cambodia's war on drugs working?", The Phnom Penh Post, 14 June 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national-post-depth/cambodias-war-drugs-working (last visited 4 July 2018). In 2016 alone, 40% of those detained were jailed for drug offences, *see* Mech Dara, "Prison numbers jump 20 percent", The Phnom Penh Post, 23 February 2017.

តាន់តាប់ និងកង្វះសម្ភារអនាម័យជាមូលដ្ឋាន បានធ្វើឱ្យការឃុំខ្លួនមុនកាត់ទោសកាន់តែមាន ការលំបាក។¹⁴⁷ ទោះបីអាជ្ញាធរបានទទួលស្គាល់ថាស្ថានភាពក្នុងពន្ធនាគារមានបញ្ហាក៏ ដោយ¹⁴⁸ ប៉ុន្តែពុំមានការចាត់វិធានាការម៉ត់ចត់ណាមួយឡើយចាប់តាំងពីការត្រូតពិនិត្យឡើង វិញជាសកលតាមកាលកំណត់ លើកចុងក្រោយ។

៣៩. ជាទូទៅចៅក្រមពុំបានធ្វើការវាយតម្លៃស៊ីជម្រៅ ឥតលម្អៀង និងផ្នែកលើភ័ស្តុតាងទៅលើ ភាពត្រឹមត្រូវនៃការឃុំខ្លួនឡើយ¹⁴⁹ ទោះបីជាមានការណែនាំក្នុងទម្រង់មួយកាលពីឆ្នាំ២០១៤ ដែលតម្រូវឱ្យចៅក្រមផ្តល់ហេតុផលនៅពេលធ្វើសេចក្តីសម្រេចស្តីពីការឃុំខ្លួនក៏ដោយៗ¹⁵⁰ ការបញ្ជាក់ហេតុផលនៃការឃុំខ្លួន ភាគច្រើនគឺ ខ្លាចលួចចាកចេញពីប្រទេស និងដោយផ្នែក លើមូលហេតុកំពុងធ្វើការស៊ើបអង្កេត¹⁵¹ ដោយចៅក្រមពុំបានវាយតម្លៃទៅលើការប្រើប្រាស់

^{147 &}quot;Cambodia's Prey Sar Prison Like Being 'in Hell,' Former Inmate Says", Radio Free Asia, 3 March 2017, available at https://www.rfa.org/english/news/myanmar/cambodia/prison-03032017132739.html (last visited 4 July 2018); "Rights at a Price: Life Inside Cambodia's Prisons", LICADHO, 22 January 2015, available at https://kh.boell.org/en/2015/01/22/rights-price-life-inside-cambodias-prisons (last visited 4 July 2018); "Improving prison conditions and prisoners' treatment", OHCHR Cambodia, 26 January 2015, available at http://cambodia.ohchr.org/en/prison-reform/improving-prison-conditions-and-prisoners-treatment (last visited 4 July 2018); UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, "Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia", 27 July 2017, UN Doc. A/HRC/36/61, para. 20, referring to the "extensive" use of pre-trial detention; UN Human Rights Committee, Concluding observations on the second periodic report of Cambodia, 27 April 2015, UN Doc. CCPR/C/KHM/CO/2, para. 14, available at https://tbinternet.ohchr.org/

<u>layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/KHM/CO/2&Lang=En</u> (last visited 4 July 2018).

¹⁴⁸ UN Human Rights Committee, *List of issues in relation to the second periodic report of Cambodia, Replies of Cambodia to the list of issues, Addendum,* 4 March 2015, UN Doc. CCPR/C/KHM/Q/2/Add.1, para. 14, available at http://undocs.org/en/CCPR/C/KHM/Q/2/Add.1 (last visited 4 July 2018).

Art. 203 of the CPC: "to either stop the offense or prevent its recurrence, prevent interference with witnesses or victims, protect evidence, ensure the Accused's appearance, protect her/his security, or avoiding 'chaos' cause by the offense."

¹⁵⁰ Adopted in 2014 the Ministry of Justice with the assistance of OHCHR, *In* "Reforming the Pre-Trial Detention Process to Prevent Arbitrary Detention", OHCHR Cambodia, March 2014, available at http://cambodia.ohchr.org/~cambodiaohchr/sites/default/files/2-RLU-SS.pdf (last visited 4 July 2018); *See also* UN Human Rights Council, *Role and achievements of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights in assisting the Government and people of Cambodia in the promotion and protection of human rights*, Report of the Secretary-General, OHCHR, 17 August 2017, UN Doc. A/HRC/36/32, para. 31, available at https://bit.ly/2jJXd1b (last visited 4 July 2018).

¹⁵¹ See e.g. Kem Sokha, Annex 1 (entry 17) who saw his latest bail request denied on the grounds that the investigations were still ongoing and that it would "cause trouble" if he were released. The Court also seemingly believed that he would flee if he were released, see Khy Sovuthy, "Kem Sokha again denied bail", Khmer Times, 6 June 2018, available at https://www.khmertimeskh.com/50497585/kem-sokha-again-denied-bail/ (last visited 4 July 2018); James Ricketson Annex 1 (entry 15) saw his bail request denied on the grounds that the investigation was not finished, In Erin Handley, "Updated: Jailed Australian filmmaker James Ricketson denied bail", The Phnom Penh Post, 30 January 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/updated-jailed-australian-filmmaker-james-ricketson-denied-bail (last visited 4 July 2018); Uon Chhin and Yeang Sothearin, former RFA journalists facing charges of treason, Annex 1 (entry 44): despite the passports and ID cards for both defendants having been submitted to the court and the fact that their families had promised that they would not escape, the judge said he still feared that the defendants would try to leave the country, Mech Dara, "It is revenge': Bail denied again for RFA reporters accused of espionage", The Phnom Penh Post, 19 April 2018.

មធ្យោបាយ ដែលមានការរឹតត្បិតតិចជាងនេះឡើយ (ដូចជា ធានាឱ្យនៅក្រៅឃុំបណ្ដោះ អាសន្ន ឬស្ថិតក្រោមការត្រួតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ ជាដើម)។

៤០. ជាទូទៅ ស្ត្រីមានផ្ទៃពោះ និងម្ដាយកុមារតូចត្រូវបានឃុំខ្លួននៅមុនការកាត់ទោសដោយពុំ បានពិចារណាទៅលើស្ថានភាព ឬសុខុមាលភាពរបស់ម្ដាយ និងកុមារឡើយ។¹⁵²

៤១. ស្រដៀងគ្នានេះដែរ អាជ្ញាធរបានចាត់វិធានការតិចតូចដើម្បីពិចារណាឱ្យបានគ្រប់ជ្រុង ជ្រោយទៅលើជម្រើសផ្សេងក្រៅពីការឃុំខ្លួនអនីតិជន¹⁵³ ឬពិចារណាទៅលើអាយុ សមត្ថភាព និងការល្វេតលាស់របស់អនីតិជនជាប់ឃុំ¹⁵⁴ ទោះបីមានការអនុម័តដែលត្រូវបានទទួល

¹⁵² "Mothers behind bars: the impact of detention on women and their children", *Licadho*, 26 May 2015, available at https://www.licadho-cambodia.org/collection/28/mothers behind bars impact (last visited 4 July 2018). *For more details see NGO-CEDAW/*Consortium of Cambodian NGOs thematic submissions on Gender, pp. 4-5.

¹⁵³ As identified in Article 40 of the *Penal Code*, and in the *Law on Juvenile Justice* in Article 28 and Chapter 10 on Diversion. See also; Article 5 of the Law on Juvenile Justice. Joint Cambodian NGO Report on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment in the Kingdom of Cambodia, ADHOC, Cambodian Defenders Projects (CDP), (LICADHO, Transcultural Psychosocial Organization (TPO), Cambodian Human Rights Action Committee (CHRAC), October 2010, para 11 (42), available at http://tpocambodia.org/wpcontent/uploads/2015/08/Joint-Cambodian-NGO-CAT-Report-06-10-10 English.pdf (last visited 4 July 2018); Article 40, Law on Juvenile Justice; International guidelines recognize the significance of seeking alternative methods of restorative justice outside the judicial system for juveniles; Committee on the Rights of the Child, General comment N. 10, Children's Rights in Juvenile Justice, 25 April 2007, UN. Doc. CRC/C/GC/10, paras. 24-25 available at http://www.refworld.org/docid/4670fca12.html (last visited 4 July 2018); UN General Assembly, United Nations Principles and Guidelines on Access to legal aid in Criminal Justice Systems. 28 March 2013, UN Doc. A/RES/67/187, 53(f-h), available available http://cambodia.ohchr.org/sites/default/files/WebDOCs/Doc

Programmes/UN_principles_on_legal_aid_March_2013_Eng.pdf (last visited 4 July 2018).

¹⁵⁴ On 25 June 2018, the Ministry of Social Affairs, Veterans and Youth Rehabilitation announced the opening of the first youth detention center in the country, to be built in Kandal Province, see Chea Vannak, "First youth Khmer planned", Times, 27 June https://www.khmertimeskh.com/50505355/first-youth-detention-centre-planned/ (last visited 4 July 2018); Bona Khoy, "Updated Situation Analysis of Children and Women and in Cambodia", UNICEF, 2017, Part 5.4. on available Juvenile https://www.unicef.org Justice, /cambodia/UNICEF_Cambodia_SitAn_2018.pdf (last visited 4 July 2018); UN Human Rights Council, Access to Justice for Children: Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 16 December 2013, A/HRC/25/35, 5 para 11. See also for example, Article 39 of the Law on Juvenile Justice: 'The minor less than 14 years of age shall not be placed in pre-trial detention. If a detained minor is found to be less than 14 years old, the Investigating Judge shall issue the non-suit order and order the minor's immediate release.' However, CCHR recorded the presence of a child below the age of 14 years who had been held in detention: "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, para. 2.2.7, available at https://cchrcambodia.org/

admin/media/report/report/english/CCHR%20Report%20on%20Fair%20Trial%20Rights %20ENG .pdf (last visited 4 July 2018). See also: Diem Chheng, "Adhoc Examining Minor's Jailing", The Phnom Penh Post, 4 April 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/adhoc-examining-minors-jailing-0 (last visited 4 July 2018). In Article 5 of the Law on Juvenile Justice, there is a further obligation on the judiciary to "Consider primarily on actions concerning to the best interest of minors and particular to ensure the minors' right to life and maximum survival and development". However, despite the Ministry of Social Affairs promising the erection of a new juvenile rehabilitation centre in 2016, same has still not been erected. Juvenile detainees currently live alongside adult prisoners and are subjected to the same treatment. Erin Handley, "Cambodia to Soon Establish Juvenile Prison: Social Affairs", The Phnom Penh Post, 18 August 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/cambodia-soon-establish-juvenile-prison-social-affairs (last visited 4 July 2018).

ស្វាគមន៍នូវច្បាប់ស្ដីពីយុត្តិធម៌អនីតិជនដែលរង់ចាំអស់រយៈពេលជាយូរមកហើយក៏ដោយ។¹⁵⁵ ទោះជាយ៉ាងនេះក្ដីនៅក្នុងខែមិថុនា ឆ្នាំ២០១៨ អាជ្ញាធរបានប្រកាស អំពីការបង្កើតមណ្ឌលឃុំ ខ្លួនយុវជនដំបូងគេនៅក្នុងប្រទេស ដែលគ្រោងនឹងធ្វើឡើងនៅក្នុងឆ្នាំ២០១៩។¹⁵⁶

អនុសាសន៍

- xviii. ត្រូវជំរុញឱ្យមានការប្រើប្រាស់កាន់តែទូលំទូលាយ នូវជម្រើសផ្សេងក្រៅពីឃុំខ្លួនមុន កាត់ទោស ដែលរួមមានការស្ថិតក្រោមការត្រូតពិនិត្យតាមផ្លូវតុលាការ ស្របទៅតាម គោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព ១៦.៣.២។
- xix. ត្រូវធានាថា អាជ្ញាធរតុលាការមានសមត្ថកិច្ច នៅពេលសម្រេចឃុំខ្លួនមុនកាត់ទោស ត្រូវ ផ្ដល់ការគោរពពេញលេញចំពោះខ្លឹមសារនៃក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ដែលចែងអំពី លក្ខណៈលើកលែងនៃការឃុំខ្លួនមុនកាត់ទោស និងបកស្រាយមូលហេតុនៃការឃុំខ្លួន មុនកាត់ទោសយ៉ាងតឹងរឹង និងចង្អៀត។

៥.២. *ការសន្មតជាមុនថាគ្មានទោសមិនត្រូវបានយកចិត្តទុកជាក់ជាទូទៅ¹⁵⁷*

៤២. ជនជាប់ចោទតែងតែបង្ហាញខ្លូនចំពោះតុលាការក្នុងឯកសណ្ឋានជាទណ្ឌិត¹⁵⁸ ដែលនាំឱ្យ គេគិតថាជាជនមានទោស¹⁵⁹ បើទោះជាការផ្លាស់ប្តូរបន្តិចបន្តួចត្រូវបានអនុវត្តតាមជាបណ្តើរៗ

¹⁵⁵ *Law on Juvenile Justice*, Ministry of Social Affairs, Veterans and Youth Rehabilitation, 2016, available at http://www.sithi.org/admin/upload/law/Law-on-Juvenile-Justice%202016-English-Final-Version.pdf (last visited 4 July 2018). *For more information* on juvenile justice *see below*, paragraph xx.

¹⁵⁶ Chea Vannak, "First youth detention centre planned", Khmer Times, 27 June 2018, available at https://www.khmertimeskh.com/50505355/first-youth-detention-centre-planned/ (last visited 1 July 2018) ¹⁵⁷ Article 14(2) of the *ICCPR*.

^{158 &}quot;Prisoner Uniforms and the Presumption of Innocence", Fair Trial Rights Newsletter, CCHR, June 2017, Issue 2, available at https://cchrcambodia.org/admin/media/newsletter/newsletter/english/2017-06-05-CCHR-FTR-Newsletter-on-Prisoner-Uniform-and-Presumption-of-Innocence Eng.pdf (last visited 4 July 2018); "Fair Trial Rights in Cambodia: Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, pp. 20-21, Figure 11. The right to be considered innocent until proven guilty is enshrined in international law – through Article 11(1) of the Universal Declaration of Human Rights and Article 14(2) of the ICCPR. These rights are incorporated into Cambodian national law pursuant to Article 31 of the Cambodian Constitution, as recognized by Decision No. 092/003/2007 of the Constitutional Council dated 10 July 2007.

¹⁵⁹ For more information on the advocacy of CCHR in connection with Prison Uniforms and Fair Trial Rights, please find the following: "Prisoner Uniforms and the Presumption of Innocence", Fair Trial Rights Newsletter, CCHR, June 2017, Issue 2, available at https://cchrcambodia.org/admin/media/newsletter/newsletter/english/2017-06-05-CCHR-FTR-Newsletter-on-Prisoner-Uniform-and-Presumption-of-Innocence Eng.pdf (last visited 4 July 2018); "Fair Trial Analysis: Prison Uniforms and Fair Trial Rights", Fair Trial Newsletter, CCHR, April 2011, Issue 3, available at https://cchrcambodia.org/admin/media/newsletter/newsletter/newsletter/english/CCHR%20Newsletter%203%20Prison%20 Uniforms%20and%20Fair%20Trial%20Rights-%20April%202011%20English.pdf (last visited 4 July 2018); see also "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, p. 19, para. a.

ក៏ដោយ។¹⁶⁰ ជាងនេះទៅទៀត មានការការពារតិចតូចបំផុតចំពោះការឆ្លើយដាក់បន្ទុកលើខ្លូន ឯង¹⁶¹ ហើយចៅក្រមកម្រនឹងប្រាប់ដល់ជនជាប់ចោទអំពីសិទ្ធិនេះណាស់។¹⁶² ជាចុងក្រោយ ការសារភាពតែងតែយកធ្វើជាមូលដ្ឋានតែមួយគត់សម្រាប់ការកាត់ទោស ទោះបីជាជនជាប់ ចោទជាច្រើនបានអះអាងថា ខ្លូនត្រូវបានបង្ខំ ឬធ្វើទារុណកម្មឱ្យសារភាពអំពីទោសកំហុសក៍ ដោយ។¹⁶³ ជាញឹកញាប់ ការអះអាងទាំងនេះមិនត្រូវបានចៅក្រមយកចិត្តទុកដាក់ និងស៊ើប អង្កេតឡើយ¹⁶⁴។ បើតាមសេចក្ដីរាយការណ៍ រដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតគណ:កម្មការជាតិប្រឆាំង

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/GC/32&Lang=en (last visited 4 July 2018); see also: UN Human Rights Committee, Deolall v. Guyana, Communication 912/2000, 2000, UN Doc. CCPR/C/82/D/912/2000 (2004), para. 5.1, available at http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/

http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2008.10.20_

More and more defendants appear in civilian clothing. See e.g. in 18 January 2018, a defendant charged with drug trafficking and sentenced to 5 years of imprisonment by the Takeo Court of first instance was transported to the Court of Appeal for hearing his appeal against the decision civilian clothes, In "Checklist Details", CCHR Fair Trial Rights Monitoring Database, available at http://tmp.sithi.org/tmpapplication/data/advanced_search/view/detail.php?id=911 (last visited 4 July 2018); CNRP former president, Kem Sokha, also appeared in Court (for the appeal on his request for provisional release), wearing his own clothing on 1 February 2018, See photo in "Kem Sokha's hearing at the Court of Appeal has already begun", Fresh News Asia, 1 February 2018, available at http://www.freshnewsasia.com/index.php/en/localnews/77476-2018-02-01-01-38-52.html (last visited 4 July 2018); for more information on the case of Kem Sokha, see Annex 1, (entry 17).

¹⁶¹ Article 14(3)(g) of the *ICCPR* guarantees the right "not to be compelled to testify against himself or to confess guilt". When a suspect or accused gives a confession, it must be done in the absence of any direct or indirect, physical or psychological coercion; UN Human Rights Committee, General Comment N°32, Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial, 23 August 2007, UN Doc. CCPR/C/GC/32, para. 41, available

^{2004.11.01} Deolall v Guyana.htm (last visited 4 July 2018); UN Human Rights Committee, *Singarasa v. Sri Lanka, Communication 1033/2001*, 2001, UN Doc. CCPR/C/81/D/1033/2001 (2004), para. 7.4, available at http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/1033-2001.html (last visited 4 July 2018); UN Human Rights Committee, *Khuseynova and Butaeva v. Tajikistan*, 2004, Communication 1263/2004 and 1264/2004, UN Doc. CCPR/C/94/D/1263-1264/2004 (2008), para. 8.3, available at

Khuseynova_v_Tajikistan.htm (last visited 4 July 2018).

¹⁶² CCHR Fair Trial Monitoring Report describes how the investigating Appeal judges failed to inform the defendant about his right to remain silent in more than three out of five cases (65%); "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, para 2.2.3, figure 10.

¹⁶³ For instance, CCHR's monitoring of the Court of Appeal between 2014 and 2017 showed that cases the defendant alleged that threats were made to coerce him/her into confessing to the alleged crime went from 3% of all cases in 2014-2015 to 4% of the monitored cases in 2016-2017. Allegations that violence or torture was used to coerce the defendant into confessing to the alleged crime went from 4% in 2014-2015 to 7% in 2016-2017, *see* "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", Cambodian Centre for Human Rights, June 2018, para 3.2.3.

¹⁶⁴ International law obligates that the burden of proof be on the party that took the subject statement to demonstrate that it was not made under duress, yet in Cambodia, In Cambodia, the burden is often on the defense to prove coercion; see UN Human Rights Committee, Nallaratnam v. Sri Lanka, Communication No. 1033/2001, CCPR/C/81/D/1033/2001 2004, Doc. (2004),para. 7.4, available http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/1033-2001.html (last visited 4 July 2018); UN Human Rights Committee, General Comment N°32, Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial, 23 August 2007, UN Doc. CCPR/C/GC/32, para. 41; see also: UN Human Rights Committee, Kelly v. Jamaica, Communication 253/1987, 1987, UN Doc. CCPR/C/41/D/253/1987 (1991), para. 5.5, available at http://hrlibrary.umn.edu/undocs/session41/253-1987.html (last visited 4 July 2018); UN Human Rights Committee, Singarasa v. Sri Lanka, Communication 1033/2001, 2001, UN Doc. CCPR/C/81/D/1033/2001 (2004), para. 7.4, available at http://hrlibrary.umn.edu/undocs/html/1033-2001.html (last visited 4 July 2018); UN

ការធ្វើទារុណកម្មកាលពីឆ្នាំ២០១៧¹⁶⁵ ដែលនាំឱ្យអង្គការសហប្រជាជាតិបានដកប្រទេស កម្ពុជាចេញពីបញ្ជីរដ្ឋមិនបានគោរពមាត្រា ១៧ នៃពិធីសារអនុសញ្ញាប្រឆាំងនឹងការធ្វើទារុណ កម្មៗ¹⁶⁶ ទោះជាយ៉ាងនេះក្ដី ពុំមានសញ្ញាបង្ហាញថា យន្តការថ្មីនេះកំពុងត្រូវបានប្រើប្រាស់ ម្រើយៗ

អនុសាសន៍

- ត្រូវកំណត់ឱ្យចៅក្រមទាំងអស់ជូនដំណឹងដល់ជនជាប់ចោទ អំពីការសន្មតជាមុនថា XX. គ្មានទោស ដែលរួមមានបន្ទុកភ័ស្តុតាង និងការការពារខ្លួនពីការឆ្លើយដាក់បន្ទុកលើខ្លួន ឯង និងអំពីសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការទទួលបានជំនួយផ្នែកច្បាប់ផ្តល់ដោយរដ្ឋ។
- ត្រូវស៊ើបអង្កេតឱ្យបានម៉ត់ចត់ទៅលើការចោទប្រកាន់ថា ការសារភាពមិនត្រូវបានផ្ដល់ xxi. ដោយសារស្ម័គ្រចិត្ត និងមានការយល់ព្រមត្រឹមត្រូវធានាថា បន្ទុកភ័ស្តុតាងមាននៅក្នុង ការកាត់ទោសដើម្បីបង្ហាញថា ការសារភាពមិនត្រូវបានទទួលដោយការប្រើហិង្សា ការ បង្គិតបង្ខំ ឬការធ្វើទារុណកម្មឡើយ។
- ត្រូវអនុញ្ញាតឱ្យជនជាប់ចោទដែលមិនទាន់ទទូលបានសាលក្រមស្ថាពរ បង្ហាញខ្លួនក្នុង xxii. តុលាការដោយស្លៀកពាក់ស៊ីវិលធម្មតា។
- ត្រូវជូនដំណឹងដល់សាធារណៈជនអំពីសិទ្ធិទទួលបានជំនួយផ្នែកច្បាប់ផ្តល់ដោយរដ្ឋ រួម xxiii. ទាំងតាមរយៈការផ្សព្វផ្សាយនៅតាមការិយាល័យនគរបាល ពន្ទាគារ និងអគារ តុលាការជាដើម។

៥.៣. *ពុំមានសិទ្ធិទទួលបានកិច្ចការពារប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពនៅឡើយ*

៤៣. ដូចដែលបានលើកឡើងខាងលើ¹⁶⁷ សិទ្ធិទទួលបានមេធាវីពុំត្រូវបានគោរពពេញលេញ ហើយជាទូទៅបុគ្គលមិនអាចទទូលបានកិច្ចការពារប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពឡើយ មេស្រី

¹⁶⁷ See paragraph 3 on legal aid in Cambodia.

Human Rights Committee, Khuseynova and Butaeva v. Tajikistan, Communication 1263/2004 and 1264/2004, CCPR/C/94/D/1263-1264/2004 Doc. (2008),para. 8.3, available http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2008.10

^{.20} Khuseynova_v_Tajikistan.htm (last visited 4 July 2018).

165 Mech Dara & Daphne Chen, "Government forms new anti-torture org in bid for UN compliance", The Phnom Penh Post, 29 November 2017, available at https://www.phnompenhpost.com/national/government-forms-newanti-torture-org-bid-un-compliance (last visited 4 July 2018).

^{166 &}quot;United Nations removes Kingdom from list of nations that apply torture", The Phnom Penh Post, 29 June 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/united-nations-removes-kingdom-list-nationsapply-torture (last visited 4 July 2018); and OHCHR, "OPCAT: Noncompliance with Article 17", available at https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/Article17.aspx (last visited 4 July 2018).

ដោយសារតែប្រព័ន្ធជំនួយផ្នែកច្បាប់ឧបត្ថម្ភដោយរដ្ឋមិនគ្រប់គ្រាន់ និងការកង្វះព័ត៌មានជា ទូទៅសម្រាប់សាធារណជនអំពីលទូភាពទទួលបានជំនួយផ្នែកច្បាប់។

៤៤. សិទ្ធិផ្តល់ភ័ស្តុតាង ដេញដោលសាក្សី និងឆ្លើយតបចំពោះរាល់ភ័ស្តុតាងដែលដាក់បន្ទុក មកលើជនជាប់ចោទជារឿយៗកាន់តែតូចចង្អៀតៗ¹⁶⁸ ជាទូទៅ បន្ទុកភ័ស្តុតាងត្រូវបានដាក់នៅ ខាងការពារការចោទ ជារឿយៗវាត្រូវបានគេដកចេញពីការបង្ហាញភស្តុតាង រួមទាំងសាក្សីផង ភ័ស្តុតាងដាក់បន្ទុកពុំស្របតាមបទដ្ឋានចាំបាច់សម្រាប់ការស្វែងរក ហើយជាទូទៅ ដែរ¹⁶⁹ ទោសកំហុសទ្វើយៗ¹⁷⁰

អនុសាសន៍

ត្រវបង្កើតគោលការណ៍ណែនាំច្បាស់លាស់ពាក់ព័ន្ធនឹងការបង្ហាញ និងការវាយតម្លៃ ភ័ស្តុតាង ដោយផ្នែកទៅលើការងារបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា (អ.វ. ត.ក)¹⁷¹ ជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ការអភិវឌ្ឍន៍បន្ថែមនិងធានាថា ចៅក្រមទាំងអស់ទទូល បានការបណ្តុះបណ្តាលត្រឹមត្រូវៗ¹⁷²

៥.៤. សាលក្រមពុំមានបញ្ជាក់សំអាងហេតុ

¹⁶⁸ Art. 14 (3)(e) of the *ICCPR*; Art.321, 324, 326 of the *CPC*.

¹⁶⁹ In the case of Mother Nature activists Hun Vannak and Doem Kundy charged with "incitement to commit a felony" and making unauthorized recordings of a person in "a private place", the judge relied on evidence from the prosecution that lacked concrete evidence, see Annex 1 (entry 14); see also Phak Seangly, "'Lack of Proof' in Mother Nature Activists' Hearing", The Phnom Penh Post, 26 January 2018, available at https://www.phnompenhpost.com

[/]national/lack-proof-mother-nature-activists-hearing (last visited 4 July 2018).

170 The UN SRHRC rightly noted that "it appears that different judges apply different evidentiary standards of proof', see Professor Rhona Smith, UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, "Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia", UN Doc. A/HRC/36/61, 27 July 2017, para. 54.

For instance, during the appeal of Tep Vanny, the accused was ordered to remain silent by the prosecutor and video evidence was denied despite the request of the defense's counsel, "Tep Vanny Convicted Again as Para-Supporters", LICADHO, February 2017, available http://www.licadhoat cambodia.org/pressrelease.php?perm=418 (last visited 4 July 2018). For more information on the case of Tep Vanny, see Annex 1 (entry 39); In the case of Kem Sokha, the investigating judge rejected the accused's request that he interview a US government official in connection with the former oppositions leaders treason, Mech Dara & Andrew Nachemson, "Sokha's Witness Request Denied", The Phnom Penh Post, 9 February 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national/sokhas-witness-request-denied (last visited 4 July 2018); for more information on the case of Kem Sokha, see Annex 1 (entry 17).

¹⁷¹ The practice of the ECCC may prove useful guidance, particularly its internal rules as well as paragraphs 204 to 209 of the case 002/01 Appeal Judgement, See Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia, "Appeal Judgement", Supreme Court Chamber, 23 November 2016, Case File/Dossier N° 002/19-09-2007-ECCC/SC, https://www.eccc.gov.kh/sites/default/files/documents/courtdoc/2016-11-23%2011:55/Case%20002 01%20Appeal%20Judgement.pdf (last visited 4 July 2018).

¹⁷² UN Special Rapporteur on the situation of human rights in Cambodia, Professor Rhona Smith, "End of mission statement", OHCHR, 14 March 2018, para. 4.

៤៥. ជាញឹកញាប់ សាលក្រមមិនត្រូវបានចេញនៅក្នុងរយៈពេលសមស្រប ហើយករណីខ្លះ ត្រូវបានពន្យារពេលដោយមិនកំណត់។¹⁷³ ជាងនេះទៅទៀត ចៅក្រមមិនត្រឹមតែពុំបានផ្តល់ មូលដ្ឋានផ្លូវច្បាប់ប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែក៍ពុំបានផ្តល់ភ័ស្តុតាងនៃការចេញសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួន ផងដែរៗ¹⁷⁴

៤៦. ទោះបីសាលក្រមកម្រនឹងត្រវបដិសេធចោលក៏ដោយ ប៉ុន្តែវត្តមានសាលាឧទ្ធរណ៍អាចឲ្យ យើងតវ៉ាចំពោះសាលក្រមបាន។ 175 ខណៈដែលសាលាឧទ្ធរណ៍បច្ចុប្បន្នមានតែមួយសម្រាប់ ប្រទេសទាំងមូល ដែលជាឧបសគ្គរាំងស្ទះដល់សិទ្ធិប្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់ចុងចោទអាជ្ញាធរក៏បាន ប្រកាសអំពីការបង្កើតសាលាឧទ្ធរណ៍ចំនូនប្រាំពីរនៅទូទាំងប្រទេសកម្ពុជា។ 176

អនុសាសន៍

Official

July 2018).

ត្រូវទាញបទពិសោធន៍ពីការអនុវត្តនៅក្នុងអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា¹⁷⁷ XXV. បង្កើតក្របខណ្ឌមួយដែលចៅក្រមមានកាតព្វកិច្ចជូនដំណឹង និងពន្យល់អំពីច្បាប់ និង សំអាងហេតុ សម្រាប់ការចេញសាលដីការបស់ខ្លួន និងធានាថា សាលក្រមជាលាយ លក្ខណ៍អក្សរមានហេតុផលគ្រប់គ្រាន់ជូនចុងចោទ។

¹⁷³ Two years since incident, verdict in the case of Chao Veasna has been further delayed with no expected date

given for same to be delivered; see Annex 1 (entry 4), Niem Chheng, "Trial Verdict Delayed for Former CNRP Penh Post. 2018. available Denied Bail", Phnom https://www.phnompenhpost.com/national/trial-verdict-delayed-former-cnrp-official-denied-bail (last visited 4

¹⁷⁴ This was the case in nearly all of the 340 cases monitored by CCHR at the Appeal Court, see "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, pp. 26-27. In the case of Kong Raiya Annex 1 (entry 21) - who was sentenced to 18 months in prison over alleged incitement pertaining to a Facebook post in 2016 - the judge offered no rationale for the verdict or the sentence, see Niem Chheng, "Student Gets 18 Months for Post", The Phnom Penh Post, 16 March 2016, available at https://www.phnompenhpost.com/national/studentgets-18-months-post (last visited 4 July 2018). Pin Sisovann, "Cambodian Student Imprisoned for 'Revolution' Facebook Post", VOA, 16 March 2016, available at https://www.voanews.com/a/cambodian-student-imprisonedfor-revolution-facebook-post/

^{3240282.}html (last visited 4 July 2018). As a result, it is essential that details are provided in the Appeals Judgement, for the Defendant to be able to appeal to the Supreme Court.

^{175 &}quot;It is the exception and not the rule for decisions of the Courts of First Instances to be overruled by Court of Appeal Judges". "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, para 2.2.6.

¹⁷⁶ Chhay Channyda, "Provinces Tapped for Appeal Court Project", The Phnom Penh Post, 29 July 2015, available at https://www.phnompenhpost.com/national/provinces-tapped-appeal-court-project (last visited 4 July 2018); Professor Rhona Smith, UN Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Cambodia, "End of mission statement", 14 March 2018, para. 4,

¹⁷⁷ See esp. Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia, "Appeal Judgement", Supreme Court Chamber, 23 November 2016, Case File/Dossier N° 002/19-09-2007-ECCC/SC.

៥.៥. *ចំនួនស្ត្រីបន្តរវងផលប៉ះពាល់ដោយមិនសមាមាត្រ¹⁷⁸*

៤៧. ចំនួនស្ត្រីនៅក្នុងតុលាការនៅតែមានចំនួនទាបខ្លាំង៖ ១៤% នៃចៅក្រមទាំងអស់ ១២% នៃ ព្រះរាជអាជ្ញា និង ២០% នៃមេធាវី គឺជាស្ត្រីៗ¹⁷⁹ វិសមភាពនៅក្នុងការទទូលបានវិជ្ជាជីវៈ តុលាការនេះមានផលប៉ះពាល់ទៅលើចុងចោទ ជនរងគ្រោះ និងសាក្សីជាស្ត្រីៗ ចំនួនបុរស លើសលុបនៅក្នុងប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌ ដែលអាចធ្វើឱ្យមានបរិយាកាសអរិភាពដល់ជនរងគ្រោះ ដោយសារការរំលោភបំពាន ឬអំពើហិង្សាផ្លូវភេទជាទូទៅត្រូវបានធ្វើឱ្យមានរបូសផ្លូវចិត្តសារ ជាថ្មី ឬទទូលរងនូវការស្តីបន្ទោសៗ¹⁸⁰

៤៨. ជាទូទៅ អំពើហិង្សាក្នុងគ្រូសារមិនត្រូវបានចាត់ទុកជាបទល្មើសព្រហ្មទណ្ឌ្¹⁸¹ឡើយ ហើយស្ត្រីជាច្រើនបានជ្រើសរើសមិនធ្វើការប្តឹងផ្តល់ ឬទម្លាក់ចោលបណ្តឹងដែលជាការធ្វើឱ្យ កើនឡើងនូវនិទន្តភាពសម្រាប់អំពើហិង្សាយេនឌ័រ។ គូរកត់សម្គាល់ថា មានសំណុំរឿងអំពើ ហិង្សាក្នុងគ្រូសារចំនូនតែ ២០% ប៉ុណ្ណោះ នៅដើមឆ្នាំ២០១៤ និងចុងឆ្នាំ២០១៦ ដែលឈាន ដល់ដំណើរការក្តីព្រហ្មទណ្ឌ។ បញ្ហានិទណ្ឌភាពក៏កើតឡើងជាទូទៅសម្រាប់សំណុំរឿង អំពើហិង្សាយេនឌ័រភាគច្រើនផងដែរ។ ឧទាហរណ៍ មរណៈភាពរបស់ស្ត្រីរកស៊ីផ្លូវភេទ ប៉ែន គន្ធា ឬអ្នកចម្រៀងសាន ស្រីឡៃ មិនត្រូវបានធ្វើការដោះស្រាយឡើយ។ ¹⁸³

៤៩. ទោះបីយ៉ាងណា សេចក្ដីព្រាងច្បាប់ដែលនឹងកំណត់បទដ្ឋានអប្បបរមាពាក់ព័ន្ធនឹងអំពើ ហិង្សាយេនឌ័រ ដែលគ្របដណ្ដប់លើប្រធានបទផ្សេងៗដូចជា ជំនួយវេជ្ជសាស្ត្រសង្គ្រោះបន្ទាន់ ដីកាការពារ និងការទទួលបានមធ្យោបាយផ្លូវច្បាប់ ត្រូវបានរាយការណ៍ថា កំពុងរៀបចំដោយ ក្រសួងកិច្ចការនារី និងដាក់បញ្ចូលនូវកិច្ចពិគ្រោះយោបល់ជាមួយអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាលដែល ពាក់ព័ន្ធផងដែរ។¹⁸⁴

¹⁷⁸ For more details see NGO-CEDAW/Consortium of Cambodian NGOs thematic submissions on Gender, pp. 3-

<sup>5.

179</sup> Leonie Kijewski & Yon Sineat, "In Cambodia's courts, it's a man's world – with the effects felt by female employees and victims alike", The Phnom Penh Post, 23 February 2018, available at https://www.phnompenhpost.com/national-post-depth/cambodias-courts-its-mans-world-effects-felt-female-employees-and-victims-alike (last visited 4 July 2018).

¹⁸⁰ Leonie Kijewski & Yon Sineat, "In Cambodia's courts, it's a man's world – with the effects felt by female employees and victims alike", The Phnom Penh Post, 23 February 2018; *See also* Report, "No Punishment, No Protection: Cambodia's Response to Domestic Violence", Licadho, December 2017, available at http://www.licadho-cambodia.org/reports.php?perm=225 (last visited 4 July 2018).

¹⁸¹ Report, "No Punishment, No Protection: Cambodia's Response to Domestic Violence", Licadho, December 2017.

¹⁸² Report, "No Punishment, No Protection: Cambodia's Response to Domestic Violence", Licadho, December 2017.

¹⁸³ See Annex 1 (entries 28 and 36).

¹⁸⁴ ជុំ ជោគជាតា, "សង្គមស៊ីវិលពិភាក្សាលើសេចក្តីព្រាងច្បាប់ជូយទៅដល់ស្ត្រីនិងកុមារីរងគ្រោះដោយអំពើ

អនុសាសន៍

xxvi. ត្រូវទាញបទពិសោធន៍ពីអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា អនុម័តច្បាប់ការពារ សិទ្ធិជនរងគ្រោះពីអំពើហិង្សាយេនឌ័រនៅក្នុងបរិបទនៃដំណើរការផ្លូវច្បាប់ ដោយផ្ដោត ទៅលើការគោរពសិទ្ធិឯកជនភាព ព្រមទាំងការគាំទ្រផ្លូវច្បាប់ និងផ្លូវចិត្ត ដោយគោរព តាមគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព ៥.២ និង ៥. គ។ 185

xxvii. បណ្តុះបណ្តាលឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់នូវតូអង្គក្នុងប្រព័ន្ធតុលាការស្តីពីបញ្ហាយេនឌ័រជាក់ លាក់ ដែលរួមមាននិន្នាការភេទ អត្តសញ្ញាណ និងការបង្ហាញយេនឌ័រ និងលក្ខណៈភេទ ស្របទៅតាមគោលដៅអភិវឌ្ឍន៍ប្រកបដោយចីរភាព ៥.២ និង ៥. គ. នៅត្រឹមឆ្នាំ ២០២១។

៥.៦. *ខ្វះកិច្ចគាំ៣រចំពោះអនីតិជន¹⁸⁶*

៥០. អនីតិជនអាយុចាប់ពី ១៤ ឆ្នាំឡើងទៅ អាចទំនូលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ និងឃុំខ្លួនបាន។¹⁸⁷ នៅក្នុងឆ្នាំ២០១៦ ជនជាប់ឃុំចំនូន ៩០៣ នាក់ ក្នុងចំណោម ២១.៩៨៩ នាក់ គឺជាអនីតិជន។¹⁸⁸ ច្បាប់ស្តីពីយុត្តិធម៌អនីតិជន ដែលជាវិធានការដំបូងនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា បានអនុម័តកាលពី ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០១៦ ត្រូវបានចូលជាធរមានកាលពីខែមករាឆ្នាំ២០១៧។¹⁸⁹ ទោះបីយ៉ាងណា រាជរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាពុំបានអនុវត្តវិធានការដែលខ្លួនបានកំណត់ឡើយ ដូចជាការបង្កើត តុលាការអនីតិជនដាច់ដោយឡែក ការបង្កើតវិធានការជាជម្រើសផ្សេងសម្រាប់ការឃុំខ្លួន និង ការអនុវត្តវិធានការតឹងរឹងដើម្បីការពារឯកជនភាពរបស់អនីតិជន។ ទោះបីច្បាប់តម្រូវឱ្យមាន

ហិដ្យា(មានសំឡេង)", "[translation: Civil Society Discusses Draft Laws to Address Violent Women and Girls], Women's Media Center of Cambodia, 13 June 2018 available at https://wmc.org.kh/ngo-women/ (last visited 4 July 2018), [only available in Khmer].

Extraordinary Chambers in The Courts of Cambodia, Internal Rules, Rule 26 (4), available at https://www.eccc.gov.kh/sites/default/files/legal-documents/Internal_Rules_Rev_9_Eng.pdf (last visited 4 July 2018).

¹⁸⁶ recommendation 118.93: Put in place a juvenile justice system adapted to the needs of juvenile delinquents, particularly so that minors are not detained with adults (Djibouti).

¹⁸⁷ See e.g. Arts 96, 143, 212, 213, 214 of the *CPC*; Arts 7, 8 of the *Law on Juvenile Justice*; see also, Sami Shearman, "Cambodian Criminal Justice System Ignores Children's Rights", The Sithi Blog - CCHR, 27 October 2014, available at https://blog.sithi.org/2014/10/27/cambodian-criminal-justice-system-ignores-childrens-rights/ (last visited 4 July 2018); "Updated Situation Analysis of Children and Women and in Cambodia", UNICEF, 2017, Part 5.4. on Juvenile Justice, available at https://www.unicef.org/cambodia/UNICEF Cambodia SitAn 2018.pdf (last visited 4 July 2018).

Mech Dara, "Prison numbers jump 20 percent", The Phnom Penh Post, 23 February 2017.

¹⁸⁹ Law on Juvenile Justice, 2016, available at http://www.sithi.org/admin/upload/law/Law-on-Juvenile-Justice%202016-English-Final-Version.pdf (last visited 4 July 2018).

ដំណើរការក្តីនៅក្នុងសំណុំរឿងពាក់ព័ន្ធនឹងអនីតិជន ដែលប្រព្រឹត្តទៅដោយមិនអនុញ្ញាតឲ្យ មានការចូលរួមពីសាធារណជនក៏ដោយ¹⁹⁰ ក៏វិធានការពារឯកជនភាពរបស់អនីតិជនកម្រនឹង ត្រូវបានអនុវត្តណាស់ ដូចជានៅឆ្នាំ២០១៧ សាលាឧទ្ធរណ៍បានអនុវត្តវិធានការទាំងនេះនៅ ក្នុងសំណុំរឿងតែមួយប៉ុណ្ណោះក្នុងចំណោមសំណុំរឿងចំនួន ៣៥ ករណីដែលតាមដានដោយ មជ្ឈមណ្ឌលសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា។¹⁹¹

អនុសាសន៍

xxviii. ត្រូវអនុវត្តវិធានការបន្ទាន់ ដើម្បីធានាការគោរពឯកជនភាពរបស់អនីតិជននៅក្នុង ដំណើរការប្រព័ន្ធតុលាការ ដូចដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ស្ដីពីយុត្តិធម៌អនីតិជន នៅ ត្រឹមឆ្នាំ២០២០។

xxix. ដាក់កម្រិតទៅលើការឃុំខ្លួនបណ្ដោះអាសន្នលើអនីតិជន ឱ្យនៅត្រឹមករណីពិសេស មួយចំនូន នៅពេលពុំមានជម្រើសផ្សេងទៀត និងធានាថានៅក្នុងសំណុំរឿងបែបនេះ រាល់វិធានការចាំបាច់ត្រូវបានអនុវត្ត ដើម្បីគោរពសិទ្ធិរបស់អនីតិជន។

_

he trial, the court shall use child-friendly procedure. Under special circumstances, the minor's lawyer, social agent or prosecutor may request the court to place the minor behind the screen or use other alternate means of providing testimony. See also CCHR Report that suggests use of other alternatives, e.g. Juvenile victims' or defendants' privacy may further be protected via placing the minor behind screens or using other alternate means of providing testimony. The use of tools such as video conferencing system, or closed hearing should be considered. "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, para 2.2.7, figure

14(b)

https://echroembodia.org/admin/modia/report/report/applish/CCHP%20Pport%20enct%20Enir%20Trial%20Ppig

https://cchrcambodia.org/admin/media/report/report/english/CCHR%20Report%20on%20Fair%20Trial%20Rig hts %20ENG .pdf (last visited 4 July 2018). Juveniles are also permitted privacy from publication - See CRC General Comment 10, para. 64. "No information shall be published that may lead to the identification of a child offender because of its effect of stigmatization, and possible impact on his/her ability to have access to education, work, housing or to be safe. It means that a public authority should be very reluctant with press releases related to offenses allegedly committed by children and limit them to very exceptional cases." Committee on the Rights of the Child, General Comment N° 10 (2007): Children's rights in juvenile justice, 25 April 2007, UN. Doc. CRC/C/GC/10, para. 64, available at http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10.pdf (last visited 4 July 2018).

¹⁹¹ According to CCHR Monitoring Project, all trials were open to the public. There was only one instance where the Court conducted the hearing in closed court as a result of protecting social morality, as the juvenile was charged with rape. "Fair Trial Rights in Cambodia, Monitoring at the Court of Appeal", CCHR, June 2018, para 2.2.7, figure 14(b).